

Wettelijke regeling der coöperatieve vereniging

<https://hdl.handle.net/1874/257389>

1913

WETTELIJKE REGELING DER COÖPERATIEVE VEREENIGING

Dr. R. E. KRÄMER

**A. qu.
192**

WETTELIJKE REGELING DER COÖPERATIEVE VEREENIGING

INLEIDING

ART. 1. Doel en Bestemming

WETTELIJKE REGELING DER COÖPERATIEVE VEREENIGING.

ART. 2. Begrip van de Coöperatieve Vereeniging

§ 1. Begrip

ART. 3. Samenstelling en Bestuur

§ 1. Samenstelling

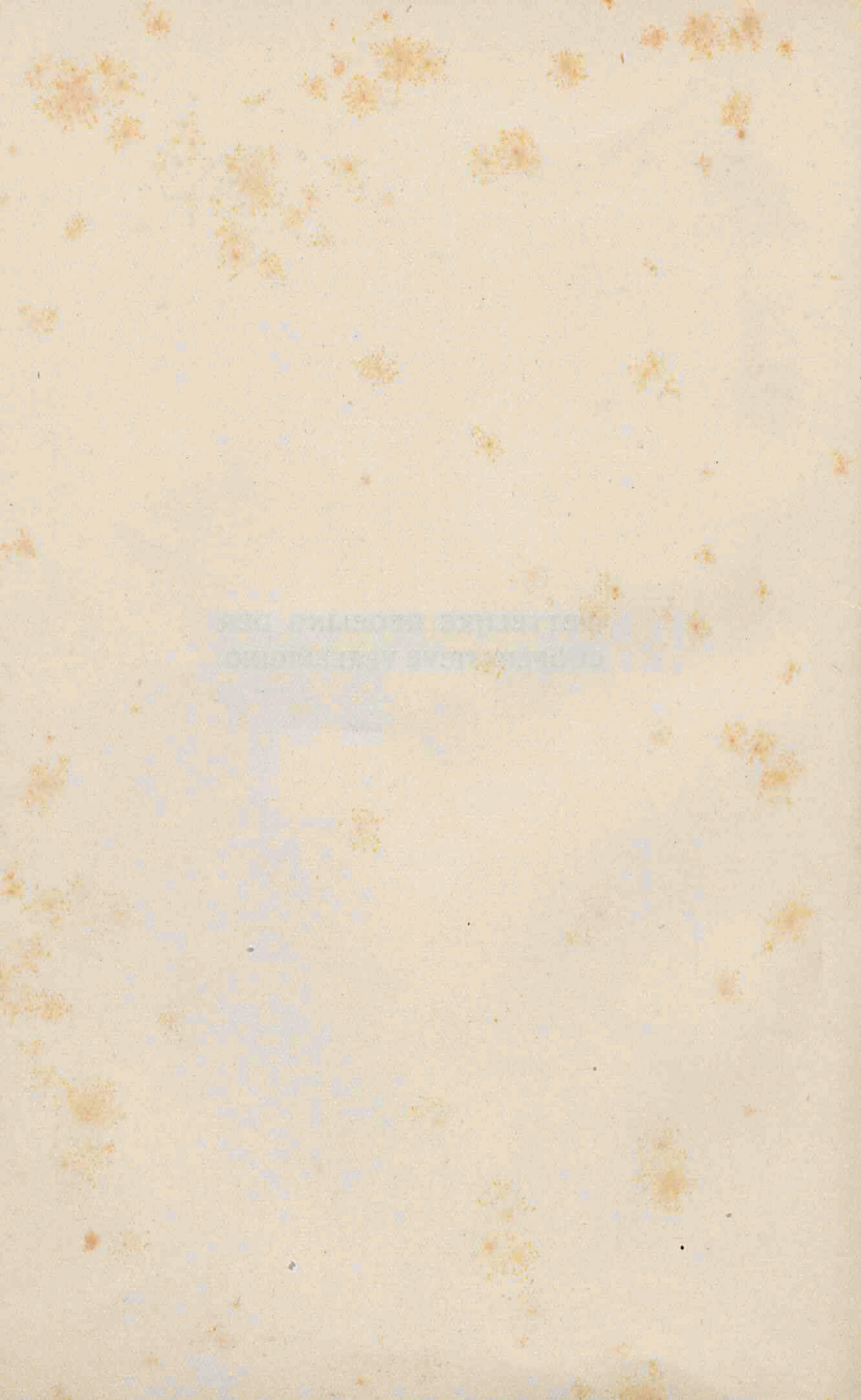
§ 2. Bestuur

§ 3. Toezicht

§ 4. Rekening

ART. 4. Overgangsbepalingen

§ 1. Overgangsbepalingen

WETTELIJKE REGELING DER COÖPERATIEVE VEREENIGING.

PROEFSCHRIFT

TER VERKRIJGING VAN DEN GRAAD

VAN

Doctor in de Rechtswetenschap

AAN DE RIJKS-UNIVERSITEIT TE UTRECHT

OP GEZAG VAN DEN RECTOR MAGNIFICUS

DR. C. EIJKMAN,

Hoogleraar in de Faculteit der Geneeskunde,

VOLGENS BESLUIT VAN DEN SENAAT DER UNIVERSITEIT

TEGEN DE BEDENKINGEN VAN

DE FACULTEIT DER RECHTSGELEERDHEID

TE VERDEDIGEN

op Donderdag 20 Februari 1913, des namiddags te 4 uur,

DOOR

Dr. RUDOLF ERNST KRÄMER

geboren te Utrecht.

P. DEN BOER

SENATUS VETERANORUM TYPOGRAPHUS ET LIBRORUM EDITOR

UTRECHT — 1913.

WETTELIJKE REGELING DER COÖPERATIEVE VEREENIGINGEN

PROEFSCHRIFT

Doctor in de Rechtswetenschap

van de *Wetenschappelijke*
afdeling van de *Rechtswetenschap*
van de *Universiteit van Amsterdam*
door *Dr. J. H. J. van der*
aan de *Rechtswetenschap*
van de *Universiteit van Amsterdam*

DE RECHTEN DER NEDERLANDERS

afgeleverd in februari 1911, het verslag is 4
vols.

H. N. J. van der
aan de *Rechtswetenschap*

in 1911

aan de *Rechtswetenschap*
van de *Universiteit van Amsterdam*

AAN MIJNE OUDERS

EN

MIJNE AANSTAANDE VROUW.

VOORWOORD.

Gaarne volg ik de goede gewoonte om aan een proefschrift een voorwoord toe te voegen omdat ik daardoor, hoewel de Universiteit reeds lang verlaten hebbende, nog de gelegenheid bekom uiting te geven aan de groote erkentelijkheid voor het aan die Universiteit genoten onderwijs.

U Hooggeleerde Heeren, Professoren der Rechtsgeleerde Faculteit, wier lessen ik gedurende eenige jaren heb mogen volgen, breng ik hier mijn oprechten dank voor de leiding mij bij mijne studiën gegeven.

Juist doordien ik reeds ettelijke jaren in het maatschappelijk leven werkzaam ben geweest, heb ik steeds meer kunnen leeren waardeeren, datgene wat Uwe lessen mij hebben geschonken.

Ik moge hier tevens in eerbiedige herinnering den ontslapen HAMAKER gedenken, den beminden leermeester, die in waarheid de vriend zijner leerlingen was.

In het bijzonder gevoel ik mij diep erkentelijk jegens U, Hooggeleerde MOLENGRAAFF, Hooggeschatte Promotor.

Uw raad en steun bij de samenstelling van mijn proefschrift hebt U mij nooit onthouden en steeds heb ik de hartelijkste welwillendheid en belangstelling van U mogen ondervinden en ik hoop dat U het als meer dan ijdele woorden zult willen aanmerken, als ik betuig dat dit steeds door mij in dankbare herinnering zal worden gehouden.

INHOUD.

	Bladz.
INLEIDING	1
WETTELIJKE REGELINGEN	6
OECONOMISCHE OPVATTINGEN VAN DE COÖPERATIEVE VEREENIGING	30
JUS CONSTITUENDUM	55

INLEIDING.

Wat is Coöperatie? Deze vraag doet zich natuurlijk terstond voor wanneer men eene beschouwing onder de oogen krijgt over de wettelijke regeling van dit oeconomisch verschijnsel.

Het antwoord daarop is echter niet zoo gemakkelijk te geven als oppervlakkig misschien wel schijnt. Wel is de term, het begrip coöperatie geenszins onbekend, integendeel, men kan zeggen, dat tegenwoordig iedereen van coöperatie heeft gehoord en er zich een min of meer juist begrip van heeft gevormd. De idee van coöperatie heeft zich in de laatste dertig jaren dermate in ons land ingeworteld, dat het woord coöperatie niemand meer vreemd in de ooren klinkt. De bekende Vereeniging „Eigen Hulp”, de baanbreekster der coöperatie in ons land, heeft aan dit maatschappelijk verschijnsel alom bekendheid gegeven. Men is langzamerhand vertrouwd geworden met dien naam en heeft de coöperatie leeren beschouwen als iets goeds, iets dat zeer te waardeeren valt.

Heeft men daardoor echter leeren verstaan wat coöperatie is? Men mag dit met recht betwijfelen. Het meest verbreid is de meening, dat men onder coöperatie te verstaan heeft eene maatschappelijke instelling, die ons in staat stelt tegen niet te hooge prijzen waren van goede kwaliteit ons te verschaffen en aan het einde van het jaar van het daaraan besteede bedrag een zeker percentage als

dividend ons te zien uitgekeerd. Voor de meesten is coöperatie zonder een goed dividend ondenkbaar en zonder dat zeker ook geen belangstelling waard. Voor de meesten vertegenwoordigt de coöperatie dan ook het idee van een grooten winkel, die goede waar levert en een goed dividend uitkeert.

Was de coöperatie niet meer dan dit, dan was het vraagstuk harer wettelijke regeling werkelijk zoo moeilijk niet. Inderdaad is de coöperatie dan ook van wijder strekking en is haar gebied zóó uitgebreid, dat men veilig mag zeggen, dat eene juiste, allesomvattende definitie van coöperatie niet is te geven. Het oeconomisch begrip van coöperatie is niet in ééne formule vast te leggen. In het tweede hoofdstuk van deze mijne beschouwingen hoop ik in een overzicht van de verschillende meeningen omtrent het begrip coöperatie, die onder de coöperatoren en de economisten bestaan, aan te toonen hoe weinig vast dat begrip staat.

Evenzoo weinig bepaald als het oeconomisch begrip van coöperatie is, evenzoo onbepaald is het juridisch begrip eener coöperatieve vereeniging in de verschillende wetgevingen.

De vergelijking van eenige der bestaande wettelijke regelingen der coöperatieve vereenigingen in Europa, welke ik in het eerste hoofdstuk van dit werkje laat volgen, zal die onzekerheid omtrent het wettelijk begrip eener coöperatieve vereeniging duidelijk aantonen.

Eene juiste, alles omvattende en allen bevredigende definitie van coöperatie is niet te geven. Meent men er eene gevonden te hebben, men kan zeker zijn van critiek en tegenspraak van anderen, die het criterium van goede coöperatie geheel ergens anders zoeken dan daar, waar het volgens die definitie gelegen is.

Evenmin is eene goede definitie eener coöperatieve vereeniging te geven, wat wel voor de hand ligt, als men bedenkt, dat datgene, wat zulk eene vereeniging in praktijk moet brengen, zoo weinig bepaald is als het inderdaad is.

Ten bewijze van deze bewering, dat eene goede definitie van coöperatie en van eene coöperatieve vereeniging niet te geven is, heb ik in de volgende bladzijden een vergelijkend overzicht gegeven van een zevental der voornaamste, in aanmerking komende, wettelijke regelingen der coöperatieve vereenigingen in Europa en vervolgens een overzicht van de meest op den voorgrond tredende meeningen en beschouwingen omtrent het oeconomische begrip van coöperatie.

Waar zulk eene onvastheid bestaat, rijst natuurlijk de vraag, of men de coöperatieve vereeniging wel wettelijk kan regelen. Immers voor eene regeling bij de wet geldt toch in de eerste plaats als vereischte, dat men zich een juist begrip heeft gevormd van datgene, wat men zich voorstelt te regelen. De wet dient toch in de eerste plaats te zeggen, wat zij onder eene coöperatieve vereeniging verstaat. En dat juist kan in het onderhavige geval niet geschieden.

Zeker, men kan eene definitie geven en in de wet de kenmerkende eigenschappen aangeven van wat men tot een coöperatieve vereeniging wil stempelen, maar daarom is men er nog verre van zeker van, dat zulk eene vereeniging ook werkelijk eene vereeniging is, die coöperatie in praktijk brengt.

De bewijzen zijn er voor, hoe ondoenlijk het is, eene wettelijke omschrijving eener coöperatieve vereeniging te geven. Coöperatie is een internationaal oeconomisch begrip, doch geen twee der bestaande wetgevingen op dit

punt verstaan onder eene coöperatieve vereeniging hetzelfde, zooals uit het volgende moge blijken.

Wettelijke regeling der coöperatieve vereeniging is naar mijn overtuiging dan ook niet mogelijk, n.l. een wettelijke regeling, die geheel aan haar doel beantwoordt.

Coöperatie is daartoe ook een te veel omvattend begrip. De praktijk wijst het ook genoegzaam uit, dat dit begrip zich niet laat dwingen binnen de grenzen eener wettelijke definitie of omschrijving, zooals ik in het volgende zal trachten aan te toonen.

Men moge hierbij bedenken, dat de coöperatie zich onder zoo talloze vormen voordoet. Niet slechts vallen onder dit begrip die vereenigingen, die meer in 't bijzonder onder den naam van coöperatieve vereenigingen bekend zijn, als winkelvereenigingen, crediet- en voorschot-, bouw-, landbouw- en productieveereenigingen, maar daaronder moeten tevens gerekend worden vakvereenigingen, begrafenis- en ziekenfondsen, pensioenvereenigingen, onderlinge verzekeringsmaatschappijen.

Deze alle vragen om wettelijke bescherming en het is duidelijk, dat deze niet kan worden gegeven door eene wet, die poogt alle deze zoo onderscheiden vereenigingen onder ééne definitie of omschrijving te brengen. Eene wet die zulk eene omschrijving geeft, kan dan ook slechts eene zeer gebrekkige regeling bevatten, die slechts een gedeelte der coöperatieve vereenigingen, in den uitgebreiden zin des woords, omvat.

Dit is ook het gebrek, dat onze wet op de coöperatieve vereeniging van 17 November 1876 (Staatsblad n° 227) aankleeft. In de dagen dat deze wet tot stand kwam, was de coöperatie nog in haar opkomst en zeker was in ons land de bekendheid met de coöperatie nog zeer gering;

men tastte toen nog vrij wel in 't duister. Sedert echter is een 40-tal jaren verlopen en heeft men ten onzent gelegenheid gehad zich op het terrein der coöperatie wegwijz te maken en te ervaren, dat de wettelijke regeling van '76 voor haar doel onvoldoende is. Ik geloof dan ook, dat niet velen zullen ontkennen, dat dit inderdaad het geval is. Om verandering of verbetering dier wet wordt in de coöperatieve wereld algemeen gevraagd. In welken zin dit zal moeten geschieden, daarover bestaat natuurlijk verschil van meening.

In de volgende bladzijden heb ik uiteengezet, op welke wijze, naar mijn meening, die wijziging in de wettelijke regeling der coöperatie zal moeten plaats vinden en aldus getracht een zeer bescheiden bijdrage te leveren tot medewerking aan den van zoo verschillende zijden geoefenden drang tot wijziging der bestaande regeling van de coöperatie.

Wettelijke Regelingen.

Om een overzicht te krijgen van de verschillende wijze waarop men in de laatste helft der 19de eeuw in de verschillende rijken van Europa de coöperatieve vereeniging geregeld heeft, heb ik de wetgevingen nagegaan van die landen, die voor de coöperatieve beweging de meeste beteekenis hebben, n.l., behalve van ons eigen land, van Engeland, België, Duitschland, Frankrijk, Italië en Zwitserland.

Reeds dadelijk wensch ik hier te antwoorden op de mogelijke opmerking, die men mij zou kunnen maken, dat er toch nog andere landen zijn, die voor de coöperatieve beweging van ten minste even groot belang zijn, als b.v. Oostenrijk en Denemarken, en wel eenvoudig dit, dat de vergelijking van de bovengenoemde wetgevingen mij voldoende voorkwam voor mijn doel, n.l. om daardoor aan te toonen hoe groote verscheidenheid van opvatting in de onderscheidene wetgevingen heerscht omtrent het juridische begrip eener coöperatieve vereeniging. Zeker had ik het aantal der te vergelijken wetgevingen kunnen uitbreiden, doch dit kwam mij onnoodig voor.

Bij de vergelijking der bovengenoemde wetgevingen treft het terstond, dat elk dezer wetten de coöperatieve vereeniging op andere wijze heeft geregeld dan de overige.

Onze wet, zoomede de Engelsche en de Duitsche wet, hebben de coöperatieve vereeniging als een geheel nieuwen vereenigingsvorm met een zelfstandig karakter in het leven geroepen.

Ten onzent vinden wij de coöperatieve vereeniging geregeld bij de wet van 17 November 1876 (Staatsblad n° 227) tot regeling der coöperatieve vereenigingen. Behoudens enkele kleine wijzigingen, noodzakelijk geworden door de invoering van het nieuwe Strafwetboek en later van de Faillissementswet, geldt deze wet thans nog onveranderd.

Zij omschrijft in art. 2 de coöperatieve vereeniging als: „Eene vereeniging van personen, waarbij de in- en uittreding van leden is toegelaten en die de bevordering van de stoffelijke belangen der leden ten doel heeft, als door middel van gemeenschappelijke uitoefening van hunne nering of ambacht, door aanschaffing van hunne benoodigdheden of het hun verstrekken van voorschotten of crediet”.

In Engeland dateert de wettelijke regeling reeds van 1852, doch deze wet is sedert herhaaldelijk gewijzigd, zoodat wij de coöperatieve vereeniging thans geregeld vinden in de Industrial and Provident Societies Act van 12 September 1893.

Onder een industrial and provident society verstaat deze wet een „society for carrying on any industries, businesses, or trades specified in or authorised by its rules, wether wholesale or retail, and including dealings of any description with land”, waarbij uitdrukkelijk wordt bepaald, dat een lid der vereeniging niet meer dan ten bedrage van £ 200 aandeelen mag bezitten en wat betreft het drijven van bankzaken is de society aan bijzondere voorschriften onderworpen.

Ook in Duitschland treffen wij eene wettelijke regeling aan, die herhaalde wijzigingen heeft ondergaan. De eerste wet dateert van 1868, terwijl de thans geldende wet is het Reichsgesetz betreffend die Erwerbs- und Wirthschafts-

genossenschaften van 1 Mei 1889, gewijzigd en aangevuld in 1898.

In § 1 vinden wij de volgende omschrijving van de Genossenschaften: „Gesellschaften von nicht geschlossener Mitgliederzahl, welche die Förderung des Erwerbes oder der Wirthschaft ihrer Mitglieder mittelst gemeinschaftlichen Geschäftsbetriebes bezwecken“, waarbij echter het ondernemingsgebied der Genossenschaften wordt beperkt, doordat de wet op bovenvermelde definitie een limitatieve opsomming laat volgen en derhalve als Genossenschaften slechts erkent:

1. Vorschusz- und Credietvereine.
2. Rohstoffvereine.
3. Absatzgenossenschaften, Magazinvereine.
4. Produktivgenossenschaften.
5. Konsumvereine.
6. Vereine zur Beschaffung von Gegenständen des landwirtschaftlichen oder gewerblichen Betriebes und zur Benutzung derselben auf gemeinschaftliche Rechnung.
7. Vereine zur Herstellung von Wohnungen.

De Belgische wetgever heeft de coöperatieve vereeniging wel als een zelfstandigen vereenigingsvorm behandeld, maar haar ingedeeld in de reeds bestaande groep der sociétés commerciales, als een nieuw onderdeel daarvan. De société coöperative is de vijfde soort der sociétés commerciales.

Wij vinden de société coöperative geregeld in Section VI van Titre IX van den Code de Commerce, welke Section bij de wijziging van 1873 aan dien Code is toegevoegd.

De société coöperative is dus een handelsvennootschap.

De Belgische wet geeft de volgende definitie: „La société coöperative est celle, qui se compose d'associés, dont le

nombre ou les apports sont variables et dont les parts sont incessibles à des tiers”.

In de Fransche en de Italiaansche wetgevingen treffen wij de coöperatieve vereeniging niet als eenen zelfstandigen vereenigingsvorm aan. Beide wetgevingen kennen de coöperatieve vereeniging slechts als een bepaalden wijzigingsvorm, waaronder andere vereenigingen zich kunnen voordoen.

In Frankrijk kunnen *alle* vereenigingen, dus zoowel de sociétés commerciales als de sociétés civiles, bepalen, dat haar „capital sera variable”, terwijl in Italië slechts de handelsvennootschappen zich kunnen constitueeren met veranderlijk kapitaal.

De Derde Titel van de Fransche wet „sur les Sociétés” van 24 juillet 1867 geeft „Dispositions particulières aux sociétés à capital variable.” In het eerste artikel (48) van dezen titel wordt bepaald: „Il peut être stipulé, dans les statuts de toute société, que le capital social sera susceptible d'augmentation par des versements successifs, faits par les associés ou l'admission d'associés nouveaux, et de diminution par la reprise totale ou partielle des apports effectués. Les sociétés dont les statuts contiendront la stipulation ci-dessus, seront soumises, indépendamment des règles générales qui leur sont propres suivant leur forme spéciale, aux dispositions des articles suivants”.

In Italië is de coöperatieve vereeniging als een variëteit van de handelsvennootschappen opgenomen in het Wetboek van Koophandel van 1 Januari 1883, waarvan wij Section VII van het Eerste Boek aan haar gewijd vinden.

Op deze vereeniging zijn dus in de eerste plaats toepasselijk de algemeene regelen, voor de handelsvennootschappen van kracht, en daarnaast de speciale voorschriften.

Ten slotte treffen wij in Zwitserland eene regeling aan

geheel verschillend van de voorafgaande. Hier is de coöperatieve vereeniging niet geregeld als zoodanig, met een afzonderlijk karakter of kenmerk.

In het Zwitsersche „Bundesgesetz betreffend das Obligationenrecht” is eene regeling opgenomen van alle vereenigingen, die niet vallen onder de vennootschap onder firma, de commanditaire vennootschap en de naamlooze vennootschap, onder den naam van „Genossenschaften” en wel in Titel XXVII dezer wet. Het eerste artikel (678) van dezen titel bevat de volgende omschrijving der Genossenschaften: „Personenverbände, welche ohne zu den in den Titeln gemeinsame XXIVbis, XXVI normirten Gesellschaften zu gehören, Zwecke des wirthschaftlichen Verkehrs verfolgen”.

In den 24sten tot den 26sten titel zijn geregeld de drie bovengenoemde vennootschappen.

Onbegrensd is dus deze groep van vereenigingen, die „gemeinsame Zwecke des wirthschaftlichen Verkehrs verfolgen” mits niet de vorm van een der bestaande handelsvennootschappen wordt aangenomen.

Naast deze Genossenschaften met stoffelijk doel regelt de Zwitsersche Wet nog de zoogen. „Vereine”, oorspronkelijk opgenomen in Titel XXVIII van het Obligationenrecht, thans bij de invoering, op 1 Januari 1912, van het nieuwe Schweizerische Zivilgesetzbuch overgebracht naar den tweeden Titel, tweede hoofdstuk van genoemd wetboek.

Art. 60 dezer wet spreekt van „Vereine, die sich einen politischen, religiösen, wissenschaftlichen, künstlerischen, wohlthätigen, geselligen oder andern nicht wirthschaftlichen Aufgabe widmen”. Hier dus ééne groote, ruime groep, die alle vormen van vereeniging tot het bereiken van *ideale* doeleinden omvat en geplaatst is naast de andere bekende

associatievormen, welke dienen ter bereiking van *stoffelijke* doeleinden.

Zeer verschillend is in de onderscheiden wetgevingen ook het *doel* der onderwerpelijke vereenigingen geregeld.

De Nederlandsche wet geeft als doel der vereeniging de behartiging van de stoffelijke belangen der leden, onverschillig of zij het uitoefenen van handelsdaden of burgerlijke daden beoogt.

Naar Engelsch recht moet de coöperatieve vereeniging beoogen nijverheid, handel of eenig ander bedrijf, met dien verstande, dat voor het geval de vereeniging bankzaken wil drijven zij niet in hare statuten mag bepalen, dat de leden hun te goed in het vereenigungsvermogen kunnen opvorderen.

De Belgische wet beperkt het terrein van werkzaamheid der coöperatieve vereeniging tot het gebied der *handelsdaden*.

Zoo doet ook de Italiaansche wetgever.

Het doel der Duitsche coöperatieve vereeniging moet zijn de bevordering der stoffelijke belangen van de leden door middel van een gemeenschappelijk bedrijf, waarbij de wet eene limitatieve opsomming geeft van de vereenigingen, die volgens haar daaraan beantwoorden.

Het doel der Fransche société à capital variable is uitteraard in 't algemeen niet bepaald, maar hangt natuurlijk af van den vorm, waaronder zij zich voordoet.

De Genossenschaften in Zwitserland hebben alle een stoffelijk doel, waarom dan ook daarnaast, onder den naam van „Vereine”, zijn geregeld alle vereenigingen, die een ander doel hebben dan de voorziening in stoffelijke behoeften.

Ook omtrent het *vermogen* der coöperatieve vereeniging treffen wij zeer verschillende bepalingen aan.

De Nederlandsche wet zwijgt op dit punt geheel. Zij stelt derhalve in 't geheel geene eischen. Het vermogen der coöperatieve vereeniging volgens de wet van '76 kan worden gevormd, zoowel door een in aandeelen verdeeld kapitaal, als door contributiën, inleggelden, enz. der leden. De wet eischt dus geen aandeelenkapitaal.

Deze eisch wordt wel gesteld door de Engelsche wet. Hoewel zulks niet uitdrukkelijk in de wet wordt bepaald, blijkt daaruit toch duidelijk, dat zij eischt de aanwezigheid van een in aandeelen verdeeld kapitaal.

De bepalingen, dat geen lid, uitgezonderd een vereeniging ¹⁾, meer dan £ 200 aan aandeelen mag bezitten en dat de aansprakelijkheid der leden zich slechts bepaalt tot de volstorting van hunne aandeelen, wijzen daar voldoende op.

De Belgische wet schrijft voor, dat in de statuten der vereeniging moet worden bepaald de wijze waarop het vermogen is of later zal worden gevormd. De oprichting kan dus plaats vinden zonder dat eenig kapitaal aanwezig is en de wijze waarop het vermogen der vereeniging zal worden gevormd laat de wet geheel vrij. De statuten moeten echter het minimum van het maatschappelijk kapitaal vaststellen, maar in de hoegrootheid van dit minimum is men geheel vrij. Uitdrukkelijk wordt een reservefonds voorgeschreven. Ook bepaalt de wet, hoe de winst moet worden verdeeld, tenzij de statuten anders bepalen, n.l. voor de helft naar gelijke deelen onder de leden en voor de helft naar verhouding van hunne inleggelden.

1) Hier heeft de wet het oog op vereenigingen, die lid zijn van eene andere grootere corporatie, zooals b.v. de English en de Scottish Wholesale Societies, waarvan de meeste Engelsche en Schotsche coöperatieve vereenigingen lid zijn.

De Duitsche wetgever denkt zich de coöperatieve vereeniging wederom, evenmin als de Engelsche wetgever, zonder een in aandeelen verdeeld kapitaal.

In het Duitsche Genossenschaftsgesetz wordt bepaald, dat de statuten moeten vaststellen het bedrag tot hetwelk het Geschäftsantheil der leden mag gaan en hoe groot de stortingen daarop moeten zijn, waartoe elk lid verplicht zal zijn; deze stortingen moeten tot ten minste $\frac{1}{10}$ van het Geschäftsantheil bepaald zijn, wat betreft bedrag en tijdstip van elke storting.

Van de mate waarin de leden aansprakelijk zijn voor de schulden der vereeniging of voor de tekorten bij eventueele liquidatie, hangt het af of de leden meer dan één Geschäftsantheil mogen hebben. Dit is dus verschillend voor de Genossenschaften mit unbeschränkter Haftpflicht en mit unbeschränkter Nachschuszpflicht, wier leden slechts één aandeel mogen bezitten, en de Genossenschaften mit beschränkter Haftpflicht, wier leden meerdere aandelen kunnen verkrijgen.

De wet eischt het vormen van een reservefonds, welks minimum in de statuten moet worden bepaald, en geeft de wijze aan waarop de winst en het verlies moeten worden verdeeld, indien de statuten niet anders bepalen, n.l. in het eerste jaar naarmate van ieders stortingen op zijn aandeel, en voor elk volgend jaar naar verhouding van ieders aandeel, zooals dit in het afgelopen jaar is vermeerderd door bijgeschreyen winst of verminderd door afschrijving van geleden verlies (Geschäftsguthaben).

De bijschrijving van winst geschiedt zoolang tot het aandeel is volgestort, ook indien dit later door eventueele verliezen verminderd en daardoor niet meer vol is.

In Frankrijk hangt de samenstelling en de vorming van

het vereenigingsvermogen natuurlijk af van den grondvorm der coöperatieve vereeniging.

Ditzelfde is natuurlijk evenzeer het geval in Italië.

Als bijzondere bepaling voor de société à capital variable wordt in de Fransche wet voorgeschreven, dat het vereenigingsvermogen bij de oprichting niet meer mag bedragen dan tweehonderd duizend francs, doch bij besluit der algemeene vergadering mag worden vermeerderd, evenwel met niet hooger bedrag dan tweehonderd duizend francs jaarlijks. De aandeelen mogen niet lager zijn dan 50 frs.. Het $\frac{1}{10}$ deel van het kapitaal moet zijn volgestort en de statuten moeten eene som bepalen, beneden welke het kapitaal niet mag dalen, welke som ten minste het $\frac{1}{10}$ van dit kapitaal moet bedragen.

Als bijzondere voorschriften voor de coöperatieve vereeniging vinden wij in de Italiaansche wet bepaald, dat, voorzoover deze zich voordoet onder de vormen van société en commandite par actions en société anonyme, voor haar niet van kracht zijn de bepalingen, dat het kapitaal in zijn geheel moet zijn volteekend en dat elk lid in baar geld $\frac{3}{10}$ van zijn aandeel moet hebben gestort.

Wel geldt het voorschrift, dat geen nieuwe aandeelen mogen worden uitgegeven voor de aandeelen der oprichters zijn volgestort, terwijl de nominale waarde van elk aandeel niet grooter mag zijn dan honderd francs.

Niemand mag in het vereenigings-kapitaal voor meer dan vijfduizend lire deel hebben, hetzij in aandeelen, hetzij op andere wijze.

Evenmin als in onze wet worden in de Zwitsersche wet omtrent het vermogen der Genossenschaften voorschriften gegeven. Het vermogen kan dus zoowel gevormd worden door aandeelen als door elke andere wijze van bijdragen der leden, de wet laat hier in alle opzichten geheele vrijheid.

Groot verschil bestaat er ook in de regelingen omtrent het *lidmaatschap* der vereeniging.

In Nederland ontmoeten wij de volgende voorschriften:

Het lidmaatschap is persoonlijk en de overgang daarvan, o. a. bij overlijden, derhalve uitgesloten. De wet laat echter toe van dezen regel af te wijken in de statuten.

Vrije in- en uittreding van leden is te allen tijde toegelaten, hetgeen blijkt uit de in art. 2 der wet gegeven definitie der coöperatieve vereeniging. In de akte van oprichting moeten de voorwaarden voor de toe- en uittreding der leden worden vermeld. Op grond van deze bepaling zijn sommigen van meening, dat de statuten de opzegbaarheid van het lidmaatschap kunnen uitsluiten, maar ik geloof dat dit niet juist is. De statuten moeten de voorwaarden van in- en uittreding der leden bepalen en nu wil het mij voorkomen, dat, alleen reeds op grond van de woorden dezer bepaling, men tot het besluit moet komen dat de vrije uittreding niet mag worden uitgesloten. Waar deze in de statuten wordt uitgesloten kan men, dunkt mij, toch moeilijk meer van voorwaarden voor de uittreding der leden spreken. Maar nog sterker klemmt dit wanneer men dit voorschrift der wet leest in verband met de definitie in art. 2 der wet gegeven, waarin vrije in- en uittreding der leden als een der kenmerken eener coöperatieve vereeniging wordt genoemd.

De leden kunnen dus, naar mijne meening, te allen tijde hun lidmaatschap opzeggen en uittreden. Een termijn voor de opzegging wordt in de wet niet gesteld, kan echter natuurlijk in de statuten worden opgenomen. Het spreekt van zelf dat die vrijheid van uittreding hare beteekenis ontleent aan de daaraan verbonden bevoegdheid om bij het uittreden tevens zijn te goed in het vereenigingsver-

mogen op te eischen; daarom zullen in de statuten vaak beperkende bepalingen voor de uittreding van de leden voorkomen, waartegen de wet zich niet verzet. Deze sluit slechts uit de bevoegdheid om in de statuten een verbod van uittreding op te nemen.

De aansprakelijkheid der leden voor de verbintenissen der vereeniging blijft nog een jaar na de uittreding voortduren. Zij is geregeld als volgt:

Als regel heeft de wetgever aangenomen subsidiaire aansprakelijkheid der leden voor gelijke deelen.

Blijkt bij de vereffening van den boedel der vereeniging, dat er een te kort is, dan zijn de leden, ieder voor een gelijk deel, verplicht tot dekking van dat tekort. Zij blijven echter gezamenlijk aansprakelijk voor elks aandeel in den omslag, waarom de wet dan ook bepaalt, dat ieder terstond, boven zijn aandeel in den omslag, nog eens, de helft van dat aandeel of zooveel minder als de vereffenaar of de curator voldoende acht, moet storten, voor het geval een of meer leden nalatig blijven aan hun verplichting te voldoen.

De wet laat echter toe van dezen regel af te wijken door in de statuten te bepalen, dat de leden voor *ongelijke* deelen in den omslag kunnen worden aangeslagen, b.v. naar mate van het bedrag der inleggelden of volgens eenigen anderen maatstaf.

In dat geval kan de aansprakelijkheid beperkt worden tot eene bepaalde som.

In de Engelsche wet kan het lidmaatschap overdraagbaar zijn of niet, dit wordt ter bepaling aan de statuten overgelaten. De wet zelf geeft den leden echter een bijzonder recht van overdracht, door te bepalen, dat elk lid, niet jonger dan 16 jaar, bevoegd is om in een, bij de vereeniging

in te dienen geschrift, een persoon of meerdere personen aan te wijzen, op wien of wie na zijn dood zijn tegoed in het vereenigingsvermogen, bestaande in aandeelen of anderszins, zal overgaan. De aldus benoemde mag echter geen bestuurslid of beambte der vereeniging zijn, tenzij hij behoort tot de bloedverwanten, tot in den vierden graad ingesloten, van het lid.

De aandeelen, waarover op deze wijze wordt beschikt mogen echter het bedrag van £ 100 tezamen niet te boven gaan.

In de statuten moeten de voorwaarden voor de toelating van nieuwe leden worden vastgesteld. Mede moet in de statuten worden bepaald of de aandeelen kunnen worden opgevorderd, m. a. w. of de vrije uittreding geoorloofd is, het lidmaatschap opzegbaar is.

Vrije in- en uittreding der leden en de overdraagbaarheid van het lidmaatschap kunnen dus worden uitgesloten, de wet spreekt zich hierover in geene richting uit.

De aansprakelijkheid der leden beperkt de Engelsche wet tot de volstorting van hunne aandeelen. Die aansprakelijkheid duurt nog voort een jaar na het uittreden. Een uitgetreden lid is echter niet aansprakelijk voor de schulden na zijne uittreding door de vereeniging aangegaan. Zijne aansprakelijkheid is bovendien slechts een subsidiaire, aangezien hij niet kan worden aangesproken, zoolang de bijdragen van de in de vereeniging aanwezige leden nog niet onvoldoende zijn gebleken tot dekking der schulden.

De Belgische wet geeft als dwingende bepaling, dat het lidmaatschap persoonlijk is en dus niet voor overdracht vatbaar. Hierop wordt eene uitzondering toegelaten, n.l. overdracht van aandeelen aan coassociés.

Vrije in- en uittreding der leden wordt als regel aangenomen, doch de statuten mogen onveranderlijkheid van het

ledental voorschrijven; zwijgen deze, dan geldt dus de door de wet gestelde regel.

De uittreding der leden kan slechts geschieden in de eerste 6 maanden van het jaar en het uittredend lid heeft recht op zijn tegoed in het vereenigingskapitaal (sa part), volgens de laatste balans vóór de uittreding, hetwelk aan hem of aan zijn rechtverkrijgenden — ingeval van dood of faillissement — moet worden uitgekeerd.

Den leden wordt door de wet het recht toegekend, om gedurende hun lidmaatschap een gedeelte van hun tegoed op te vorderen.

Bij de terugvordering, 'tzij van het geheele bedrag, 'tzij van een gedeelte van hun tegoed, door de leden, moet altijd echter in het oog worden gehouden, dat het vereenigingskapitaal niet daalt beneden het door de statuten vastgestelde minimum.

Een bijzonder recht wordt toegekend aan de schuldeischers van de leden, waardoor deze hun lidmaatschap tegen hunnen wil kunnen zien eindigen. De wet geeft den schuldeischer van een lid n.l. de bevoegdheid, om na vruchteloze uitwinning van diens vermogen, zijn uittreding binnen een bepaalden termijn te vorderen, ten einde zich op deze wijze te kunnen verhalen op hetgeen dit lid bij zijne uittreding van de vereeniging te vorderen heeft.

Zoo de statuten niet anders bepalen, zijn de leden onbeperkt aansprakelijk voor de verbintenissen der vereeniging. De wet veroorlooft echter uitdrukkelijk die aansprakelijkheid tot eene bepaalde, in de statuten vast te stellen, som te beperken.

De leden blijven nog gedurende 5 jaren, nadat zij de vereeniging hebben verlaten, aansprakelijk voor de verbintenissen, die op het oogenblik van hun uittreding be-

stonden. Hun aansprakelijkheid strekt zich derhalve niet uit tot verbintenissen, na hun uittreding door de vereeniging aangegaan.

Gedurende zijn lidmaatschap is elk lid aansprakelijk voor dekking van eventueele verliezen; dit verlies wordt voor de helft hoofdelijk, voor de helft, naar mate van de grootte der aandeelen, over de leden verdeeld. Ook van deze bepaling mogen de statuten echter afwijken.

In Duitschland is het lidmaatschap eener Genossenschaft niet persoonlijk, maar te allen tijde voor overdracht vatbaar. Elk lid mag te allen tijde zijn Guthaben op een ander overdragen en zelf uittreden; is die ander geen lid, dan wordt deze door die overdracht lid der Genossenschaft. De statuten kunnen deze overdracht echter uitsluiten.

Vrije in- en uittreding der leden is een wettelijk vereischte; de wet omschrijft de Genossenschaft als een Gesellschaft mit nicht geschlossener Mitgliederzahl.

De rechtsverhouding der leden tot de Genossenschaft wordt door de statuten bepaald, die slechts van de bepalingen der wet mogen afwijken, waar dit uitdrukkelijk is geoorloofd. De statuten mogen dus de vrijheid van toetreding en uittreding van leden niet belemmeren. Elk lid mag vrijelijk uit de vereeniging treden, indien hij ten minste drie maanden te voren zijn lidmaatschap schriftelijk opzegt. Uittreding kan alleen geschieden bij het einde van het boekjaar. In de statuten kan een andere opzeggingstermijn worden bepaald, welke echter niet hooger mag zijn dan twee jaren.

Bij uittreding heeft het lid recht op de uitbetaling van zijn Geschäftsguthaben, hetwelk hem binnen 6 maanden na zijn uittreden moet worden uitbetaald.

Reikt het vermogen der vereeniging, het reservefonds

en alle Guthaben der leden daaronder begrepen, niet ver genoeg tot dekking der schulden, dan moet het uittredend lid zijn aandeel in het tekort laten staan.

Het recht om het Geschäftsguthaben op te vorderen verjaart in 2 jaren na de uittreding.

Wordt de vereeniging binnen zes maanden na het einde van het lidmaatschap ontbonden, dan wordt het uitgetreden lid beschouwd als niet te zijn uitgetreden en is dus mede aansprakelijk voor de schulden, ook na zijne uittreding aangegaan.

Gedurende zijn lidmaatschap kan een lid zijn Geschäftsguthaben niet opvorderen.

Ook de Deutsche wet geeft den schuldeischers van een lid de bevoegdheid om, wanneer zij vruchteloos gepoogd hebben hunne inschulden op het vermogen van het lid te verhalen, in diens plaats zijn lidmaatschap op te zeggen, om zich uit het daardoor vrijkomende Geschäftsguthaben van dat lid te voldoen.

De Deutsche wet laat den Genossenschaften vrijheid, om de aansprakelijkheid der leden op drie verschillende wijzen vast te stellen. Zij geeft de keuze tusschen: Unbeschränkte Haftpflicht, unbeschränkte Nachschuszpflicht en beschränkte Haftpflicht.

De leden eener Genossenschaft mit unbeschränkter Haftpflicht zijn zoowel tegenover de Genossenschaft, als direct tegenover de crediteuren, hoofdelijk met hun geheele vermogen voor de schulden der vereeniging aansprakelijk.

Eerst na de faillietverklaring der vereeniging krijgen de crediteuren het recht, de leden direct aan te spreken voor dat gedeelte hunner schuldvorderingen, dat hun bij de Schlussvertheilung niet wordt voldaan.

De aansprakelijkheid der leden tegenover de crediteuren der vereeniging is dus een subsidiaire.

De vordering der crediteuren tegen de leden persoonlijk verjaart in twee jaren.

Leden die binnen twee jaren, voorafgaande aan het tijdstip der faillietverklaring eener vereeniging, zijn uitgetreden, zijn mede op den bovenvermelden voet aansprakelijk, doch slechts voor die schulden en dus tegenover die schuldeischers, die op het oogenblik van hunne uittreding aanwezig waren.

De leden eener Genossenschaft mit unbeschränkter Nachschuspflicht zijn slechts aansprakelijk voor de tekorten der vereeniging, met hun gansche vermogen.

De Nachschüsse worden van de leden gevorderd, van ieder voor een gelijk deel, en voor het geval het blijkt, dat de gezamenlijke Nachschüsse der aanwezige leden niet toereikend zijn voor de bevrediging der schuldeischers, kunnen ook de leden, die binnen den tijd van 18 maanden voorafgaande aan het tijdstip der faillietverklaring zijn uitgetreden, tot bijdragen in het tekort worden aangesproken, mede ieder voor een gelijk deel.

Hier dus een subsidiaire aansprakelijkheid tegenover de vereeniging.

Ingeval eene vereeniging beschränkte Haftpflicht in hare statuten heeft opgenomen, zijn hare leden slechts aansprakelijk tot een som, welke in de statuten moet worden bepaald. Deze mag niet minder bedragen dan het aandeel. Verhooging van dit bedrag kan slechts geschieden met de stemmen van drie vierden van de ter algemeene vergadering aanwezige leden.

Vermindering daarvan is ook geoorloofd, doch deze moet

worden bekend gemaakt in daarvoor bestemde bladen, opdat de schuldeischers daartegen kunnen opkomen.

De crediteuren, die niet in die vermindering toestemmen, moeten worden voldaan of voor hunne vorderingen zekerheidsstelling bekomen.

In geval van faillissement geldt ook hier de aansprakelijkheid der leden zoowel tegenover de Genossenschaft als onmiddellijk tegenover de crediteuren der vereeniging.

In dat geval rust de aansprakelijkheid ook op die leden, die uit de vereeniging getreden zijn binnen den tijd van 2 jaren, voorafgaande aan het tijdstip der faillietverklaring.

In geen geval echter kan een lid boven het bedrag waarop de aansprakelijkheid is bepaald, worden aangesproken.

Ook hier verjaart het vorderingsrecht der crediteuren tegen de leden persoonlijk in twee jaren.

De leden eener Genossenschaft zijn ook aansprakelijk voor de schulden der vereeniging vóór hunne toetreding aangegaan.

Deze algemeene bepaling geldt voor alle Genossenschaften, welke ook de aansprakelijkheid zij, die zij in hunne statuten hebben opgenomen.

In Frankrijk is het lidmaatschap niet persoonlijk.

De aandeelen zijn aanvankelijk echter op naam, zelfs na hun algeheele volstorting, en eerst verhandelbaar na de definitieve oprichting der vereeniging.

Na dit tijdstip kan men zijn aandeel overdragen, doch slechts door overschrijving op de registers der vereeniging. Aan de algemeene vergadering of aan den conseil d'administration kan echter in de statuten de bevoegdheid worden toegekend, om zich tegen een dergelijke overdracht te verzetten.

Waar de statuten geene bepalingen bevatten, die het

tegendeel voorschrijven, is vrije in- en uittreding der leden toegelaten. Deze laatste wordt in dit geval echter beperkt, zij het ook indirect, door het wettelijk voorschrift, dat het vereenigingskapitaal niet mag dalen beneden het vastgestelde minimum.

Het staat den leden vrij alsdan hunnen inleg op te vorderen, met inachtneming wederom van het voorschrift omtrent het minimum van het vereenigingskapitaal.

Tijdens het lidmaatschap kan een lid een gedeelte van zijnen inleg opvorderen, onder hetzelfde voorbehoud.

De aansprakelijkheid der leden hangt af van den grondvorm der vereeniging; de société en commandite kent de onbeperkte aansprakelijkheid voor den complementaris en ook geldt zij voor de société en nom collectif, terwijl bij de société anonyme de aansprakelijkheid tot het aandeel beperkt is. De aansprakelijkheid der leden duurt nog gedurende vijf jaren na hunne uittreding; een uitgetreden lid blijft gedurende dien tijd echter slechts aansprakelijk voor de schulden, op het oogenblik van zijne uittreding aanwezig.

Deze aansprakelijkheid geldt zoowel tegenover de medeleden als tegenover derden.

Volgens de Italiaansche wet is het lidmaatschap der coöperatieve vereeniging niet persoonlijk.

De aandeele  n zijn steeds op naam, zoolang zij niet zijn volgestort, doch kunnen na hunne volstorting worden overgedragen, met machtiging van de algemeene vergadering of van het bestuur.

De akte van oprichting moet de voorwaarden voor de toe- en uittreding der leden bevatten.

Indien de akte van oprichting den leden vergunt om vrijelijk uit te treden, zegt de wet, dan wordt een op-

zeggingstermijn geëischt van ten minste drie maanden, terwijl de uittreding slechts kan plaats vinden bij het einde van het vereenigingsjaar.

De statuten kunnen de vrije uittreding derhalve uitsluiten.

De aansprakelijkheid der leden wordt bepaald door de algemeene regelen en hangt dus af van den grondvorm der vereeniging. Als bijzonder voorschrift voor de coöperatieve vereeniging geldt, dat de aansprakelijkheid van een lid nog voortduurt gedurende twee jaren na zijne uittreding.

In Zwitserland is het lidmaatschap als regel niet voor overdracht vatbaar. De wet bepaalt, dat bij gebreke van afwijkende bepalingen in de statuten, het lidmaatschap eindigt door den dood. Overdracht van het lidmaatschap wordt dus door de wet mogelijk gelaten.

Vrije toetreding van leden in eene Genossenschaft is te allen tijde toegelaten, tenzij de statuten iets anders voorschrijven.

Zoolang niet tot de opheffing der Genossenschaft besloten is, staat het aan ieder lid vrij, uit de vereeniging te treden; verbod in de statuten of bij overeenkomst op dit punt is nietig. Tenzij de statuten hieromtrent anders bepalen, is de uittreding alleen mogelijk aan het einde van het boekjaar en met inachtneming van een opzeggings-termijn van ten minste vier weken.

Voor de aansprakelijkheid der leden geldt als regel, indien dus de statuten hieromtrent geene bepalingen inhouden of deze niet in behoorlijken vorm zijn openbaar gemaakt, dat de leden solidair met hun gansche vermogen voor de schulden der vereeniging instaan.

Deze aansprakelijkheid is echter subsidiair, in dien zin, dat de leden alleen kunnen worden aangesproken, voor zoover het vereenigingsvermogen, in geval van faillissement,

niet toereikend is om de schuldeischers te voldoen. De leden zijn dan tevens aansprakelijk voor de verbintenissen der vereeniging, vóór hunne toetreding aangegaan. Bepaling van het tegendeel in de statuten is nietig tegenover derden.

De statuten kunnen echter elke persoonlijke aansprakelijkheid der leden uitsluiten en bepalen, dat voor de verbintenissen der vereeniging slechts het vereenigingsvermogen zal kunnen worden aangesproken. Deze uitsluiting der persoonlijke aansprakelijkheid der leden moet dan echter behoorlijk in het Handelsambtblatt worden openbaar gemaakt.

Eindigt iemands lidmaatschap door den dood of op een andere wijze, dan duurt zijne aansprakelijkheid of die zijner erven voort, voor zooveel betreft de schulden, vóór zijn uittreden of overlijden ontstaan, voor het geval de Genossenschaft binnen twee jaren na de uittreding of het overlijden in staat van faillissement wordt verklaard.

Wanneer niet binnen twee jaren na de ontbinding der Genossenschaft de faillietverklaring der vereeniging is uitgesproken, houdt alle aansprakelijkheid voor alle leden op, terwijl na een jaar nadat het faillissement is geëindigd de persoonlijke aansprakelijkheid der leden evenzeer vervalt.

De privaatschuldeischers der leden kunnen de tot het vereenigingsvermogen behorende zaken, vorderingen of andere rechten niet aanspreken. Zij kunnen slechts hun recht doen gelden door middel van executie of inbeslag-neming van datgene, wat het lid zelf aan rente, dividend of aandeelen, ingeval van liquidatie, te vorderen heeft.

Zooals wij boven reeds zagen, kent het Zwitsersche recht, naast de Genossenschaften, die stoffelijke doeleinden naja-gen, de Vereine, die de behartiging van geestelijke, van

ideëele belangen der leden beoogen, opgenomen in den Tweeden Abschnitt van den Tweeden Titel van het Zivil-gesetzbuch. 1)

Uit den aard der zaak is voor deze vereeniging het bezit van kapitaal, van vermogen, van ondergeschikt belang. Of er vermogen aanwezig is, en hoe dit gevormd wordt, is eene vraag, die niet in de eerste plaats beantwoording vereischt, waarom de wetgever hierin aan de Vereine dan ook geheele vrijheid van handelen heeft gelaten.

De eenige bepaling, die men op dit punt in de wet aantreft, is, dat de statuten de bijdragen der leden moeten vaststellen en dat, zoo lang die vaststelling nog niet heeft plaats gehad, de leden de noodige bijdragen, ieder voor een gelijk deel, moeten geven voor het bereiken van het doel der vereeniging en tot dekking der vereenigingsschulden.

Uitvoeriger is het lidmaatschap geregeld.

Als regel bepaalt de wet, dat het lidmaatschap persoonlijk en dus niet overdraagbaar is. De statuten kunnen echter het tegendeel bepalen en het lidmaatschap door erfopvolging of op andere wijze op anderen doen overgaan.

Toetreding tot de vereeniging kan te allen tijde plaats vinden, doch omtrent de toelating van een lid wordt door de algemeene vergadering beslist.

Uittreding uit de vereeniging is echter aan een bepaalden

1) Opgemerkt moge hierbij worden, dat art. 61 dezer wet spreekt van den Verein „die für seinen Zweck ein nach kaufmännischer Art geführtes Gewerbe betreibt”. Het *doel* der vereeniging blijft daarbij echter steeds een ideëel doel, het uitoefenen van eenig bedrijf is niet anders dan het *middel* om dat doel te bereiken, niet om winst te behalen. Al moge winst behaald worden, dan is deze toch nooit het einddoel van het streven der vereeniging.

opzeggingstermijn van een half jaar gebonden en kan slechts geschieden aan het einde van het jaar.

Ook op deze punten kunnen de statuten anders bepalen, doch de vrije uittreding mogen de statuten niet uitsluiten. Zij kunnen een korteren of een langeren opzeggingstermijn bepalen of toelaten dat de uittreding te allen tijde zal openstaan, mits zij de uittreding zelf maar vrij laten.

De aansprakelijkheid der leden bepaalt zich tot de bij de statuten vastgestelde bijdragen.

Ontbreekt de vaststelling daarvan in de statuten, dan zijn zij voor de schulden der vereeniging aansprakelijk, allen voor een gelijk deel.

Na de uittreding blijft een lid aansprakelijk voor dat deel van de door hem gedurende zijn lidmaatschap verschuldigde bijdragen, hetwelk door hem niet werd betaald.

Bepalen de statuten, dat geene bijdragen van de leden zal worden gevorderd, dan is dus elke aansprakelijkheid van een uitgetreden lid uitgesloten.

De crediteuren der vereeniging hebben geenerlei recht tegen de leden afzonderlijk.

Het wettelijk begrip der coöperatieve vereeniging voor de verschillende behandelde landen kunnen wij in 't algemeen ¹⁾ dus omschrijven als volgt:

voor *Nederland* als eene vereeniging van personen ter behartiging van de stoffelijke belangen der leden, waarvan het lidmaatschap als regel niet overdraagbaar is, de opzegbaarheid van het lidmaatschap niet mag worden uitge-

1) In het algemeen, n.l. de algemeen gestelde regelen genomen, daar op meer dan één punt de verschillende wetgevingen slechts aanvullende, niet dwingende voorschriften bevatten, en aan de statuten der vereenigingen vrijheid laten, van het als regel aangegevene af te wijken.

sloten en wier leden subsidiair aansprakelijk zijn voor dekking van eventueele tekorten, welke aansprakelijkheid al of niet beperkt kan zijn;

voor *Engeland* als een vereeniging, ten doel hebbende het drijven eener gemeenschappelijke onderneming, waarvan het lidmaatschap al of niet overdraagbaar is, de opzegbaarheid van het lidmaatschap al of niet kan worden uitgesloten en de aansprakelijkheid van de leden voor de schulden der vereeniging beperkt blijft tot de volstorting van het aandeel;

voor *België* als een afzonderlijke soort van handelsvennootschap, en derhalve het uitoefenen van handelsdaden ten doel hebbende, met als regel vrije in- en uittreding van leden, waarbij het lidmaatschap niet overdraagbaar is en de aansprakelijkheid der leden voor de schulden der vereeniging als regel onbeperkt is;

voor *Duitschland* als eene vereeniging, welke ten doel heeft de bevordering van de stoffelijke belangen der leden, door het uitoefenen van een gemeenschappelijk bedrijf, waarbij het lidmaatschap overdraagbaar is, de vrije in- en uittreding van leden een hoofdvereischte is en het lidmaatschap derhalve opzegbaar en waarbij de aansprakelijkheid der leden voor de schulden der vereeniging al of niet subsidiair en al of niet beperkt is;

voor *Frankrijk* als eene vereeniging, welke zich als variëteit van verschillende bestaande vereenigingsvormen voordoet, waarbij het lidmaatschap overdraagbaar is, vrije in- en uittreding der leden en dus de opzegbaarheid van het lidmaatschap kan worden uitgesloten en waarbij de aansprakelijkheid der leden voor de schulden der vereeniging zich regelt naar den grondvorm der vereeniging en dus al of niet beperkt is;

al of niet

voor *Italië* als een variëteit der bestaande handelsvennootschappen en derhalve het uitoefenen van handelsdaden beoogende, met al of niet vrije in- en uittreding van leden, waarbij dus de opzegbaarheid van het lidmaatschap kan worden uitgesloten, het lidmaatschap overdraagbaar is en de aansprakelijkheid der leden, naar gelang van den grondvorm der vereeniging, al of niet beperkt is;

en ten slotte voor *Zwitserland* als elke vereeniging van personen, welke, zonder tot een der drie bekende associatievormen, vennootschap onder firma, commanditaire vennootschap en naamlooze vennootschap te behooren, ten doel heeft de stoffelijke belangen der leden te behartigen, met als regel vrije toetreding, doch te allen tijde vrije uittreding der leden, derhalve met opzegbaar lidmaatschap, waarbij het lidmaatschap als regel niet overdraagbaar is en de leden subsidiair aansprakelijk zijn voor de schulden der vereeniging, welke aansprakelijkheid in de statuten echter geheel kan worden uitgesloten.

Oeconomische opvattingen van de Coöperatieve Vereeniging.

Hebben wij in het voorafgaande gezien, dat het juridisch begrip coöperatieve vereeniging volstrekt niet vaststaat, nog veel grooter verscheidenheid van meeningen komt ons tegen, wanneer wij gaan onderzoeken wat men wel onder eene coöperatieve vereeniging in oeconomischen zin heeft te verstaan.

Hier geldt het zeker, zoovele hoofden, zoovele zinnen.

Ieder voor zich denkt zich het ideaal eener goede coöperatie verschillend van dat van anderen, legt een anderen maatstaf aan en stelt voor zich het criterium vast, waarnaar de ware coöperatieve beginselen moeten worden beoordeeld.

Ik laat nog geheel daar het verschil van appreciatie, dat er onder de coöperatoren bestaat over de relatieve beteekenis der onderdeelen, waarin men de coöperatie kan verdeelen.

Velen achten het onomstootelijk vast te staan, dat de distributieve coöperatie is de moeder-coöperatie waaruit de twee andere, de productieve en crediet-coöperatie moeten geboren worden.

Anderen daarentegen beschouwen de productieve coöperatie als hoofddoel, voor welker totstandkoming de beide andere soorten slechts hulpmiddelen zijn.

Doch dit zijn slechts praktische verschillen, welke vaak voortvloeien uit het verschil van opvatting omtrent de coöperatie in 't algemeen. De hoofdquaestie gaat om het-

geen men van de coöperatie in het algemeen verwacht, wat men door haar wil bereiken, en dan zullen wij zien dat de eindpalen, die men zich voorstelt met de coöperatie te bereiken, dikwerf zeer ver uiteenleggen.

Tot staving van het bovenstaande moge ik eenige der meest op den voorgrond tredende meeningen en denkbeelden omtrent de oeconomische beteekenis der coöperatie laten volgen.

Onder die verschillende meeningen mag dan in de eerste plaats genoemd worden die, welke het criterium voor de ware coöperatie zoekt in de *personen*, die zich tot het doel, coöperatie in praktijk te brengen, vereenigen.

Volgens de voorstanders dier meening kan men slechts dan van ware, zuivere coöperatie spreken, als zij wordt uitgeoefend door daartoe samenwerkende *werklieden*, personen uit de onvermogenste klasse der maatschappij.

De coöperatie is volgens hen een zuivere *arbeidersbeweging*.

Het spreekt dus vanzelf dat bij hen de zoogenaamde „heerencoöperatie” geen genade kan vinden; deze moge goed en zeer geoorloofd zijn en groot nut afwerpen voor degenen, die haar beoefenen, den naam van coöperatie verdient ze niet.

Slechts wanneer arbeiders zich vereenigen, om door middel van samenwerking, door vereende krachten, hunnen toestand te verbeteren, kan zulk eene vereeniging gezegd worden coöperatie in praktijk te brengen.

Wanneer ambtenaren of andere personen, die tot den zoogenaamden middenstand behooren, zich vereenigen om daardoor zich op betere voorwaarden betere levensbehoeften te verschaffen, dan is zulks iets zeer geoorloofds en van het standpunt van die personen zeer begrijpelijk en lof-

waardig, maar coöperatie is het niet. Door coöperatie moet worden verkregen, van haar wordt verwacht, dat de arbeidersklasse, de klasse dus, welke geheel van kapitaal, hoe gering ook, verstoken is, zijn oeconomischen toestand verbetert en, zij het ook op bescheiden schaal, zich in het bezit ziet komen van eenig kapitaal. Kapitaalvorming voor hen, die van kapitaal geheel verstoken zijn, is volgens de voorstanders der meening, hier aan 't woord, het hoofddoel der coöperatie. ¹⁾

1) Prof. Mr. M. W. F. TREUB, „Over den Oeconomischen Invloed van de toepassing der Coöperatie”, praeadvies voor het Eerste Nationale Coöperatieve Congres gehouden te 's-Gravenhage 1898, op pag. 15:

„Ik wil niet zeggen, dat ambtenaren, die tot den zoogenaamden middenstand behooren en coöperatie in praktijk brengen, daarmee iets uit een algemeen oogpunt laakbaars doen, zooals de tegenstanders der coöperatie zoo gaarne willen doen gelooven. Zij doen iets in elk opzicht geoorloofds, wanneer zij de verbruikcoöperatie (de eenige die voor hen is aangewezen) in toepassing brengen, om zich waren van gegarandeerde kwaliteit en oorsprong tegen niet meer dan de noodzakelijke kosten aan te schaffen. Zij verhoogen daardoor hun in levensmiddelen uitgedrukt inkomen, dat in den regel niet buitensporig hoog is en versterken zodoende den middenstand, waartoe zij behooren.

Voor hen is echter verhooging van inkomen en niet kapitaalvorming het hoofddoel der coöperatie, hetzij omdat zij van kapitaalbezit niet geheel zijn verstoken, hetzij omdat zij door de maatschappelijke positie die zij innemen, den druk van het kapitaal, waaraan zij geen deel hebben, niet zoo sterk gevoelen. Daardoor is het hoofddoel der coöperatie, de kapitaalvorming ten behoeve van haar beoefenaars, hier te lande in verdrukking gekomen.

Dit moet en dit zal anders worden. De coöperatie is de door hare eigenaardigheden bij uitstek geschikte vorm van oeconomische vereeniging voor hen, die geen kapitaal hebben. Zij is de bij uitstek geschikte vereeniging voor hen, die lijden onder den kapitalistischen druk, d. w. z. voor de arbeidende klasse.

Zoodra personen, die niet geheel van kapitaalbezit zijn verstoken, of die den druk van het gemis van dat bezit niet zoo sterk gevoelen tengevolge van de positie, die zij innemen, gaan coöpereren, dan is kapitaalvorming niet hoofddoel der samenwerking en dus mag die samenwerking niet den naam dragen van coöperatie.

Laten wij voor een oogenblik het woord aan den bekenden coöperator HENRY WOLFF, voorzitter van den Internationalen Coöperatieven Bond, een man wiens woord in de coöperatieve wereld zeer zeker gezaghebbend mag heeten.

In een opstel, in vertaling opgenomen in het Jaarboekje van den Nederlandschen Coöperatieven Bond, zegt hij o. a.: 1)

„In Groot Brittannië is de coöperatie van den beginne af begrepen geworden als een arbeidersbeweging. Om de „waarheid te zeggen, toen zij zich ontwikkelde en voor- „spoediger werd, verloor zij in zekere mate haar democra- „tisch karakter en haar scheppingsvermogen en werd zij „eenigzins oligarchisch of liever gezegd praetoriaansch en „meer in een keurslijf gedrongen. Dit is wel een gebrek, „dat verholpen moet worden en dat men zal verhelpen en „waarvoor anderen wel zullen doen zich te hoeden.

„Doch dit is slechts eene tijdelijke afdwaling in de prak- „tijk, niet ten opzichte van het doel. Het doel is niet „veranderd; het is onveranderlijk. Beoogd wordt de stoffe- „lijke, verstandelijke en zedelijke opheffing van den stand „der arbeiders en landbouwers door hunne eigen krachts- „inspanning.

„Met de goedkoope inkoop van der gezeten klassen, der „ambtenaren, der militairen van zee- en landmacht, houdt

1) Jaarboekje Ned. Coöp. Bond 1903, pag. 300: „De Democratie in de Coöperatie”.

„zij zich niet bezig. Dit is de zaak dier lieden zelf. In „Duitschland, Italie, België, moet ik er Nederland bijvoegen? „is men aan het andere eind begonnen,

„Daar zijn het de hoogere en middenklassen, die het eerst „coöpereerden. In sommige landen weliswaar, heeft men „er gelijkelijk de werkliedenklasse van willen doen pro- „fiteeren, maar dit moest dan zijn bij wijze van edel- „moedigheid of welwillendheid, bijna als een patronaal of „liefdadigheidswerk.

„Zelfs daar, waar men zich heeft beijverd om goed te „doen door de coöperatie geheel zuiver te propageeren onder „deze standen, is het toch van boven af dat men heeft „willen handelen, het roer van het vaartuig steeds ten „deele in eigen hand houdend.

„Dit alles is zeker zeer goed, maar het is niet de beste, „het is niet de ware coöperatie”.

en een weinig verder:

„Het ware doel (der coöperatie) is de verheffing, de ver- „standelijke ontwikkeling en zedelijke opvoeding, de stoffe- „lijke vrijmaking van de werklieden, volgens de spreuk „der Engelsche coöperators, de vorming van betere men- „schen en de verbetering der wereld, als handels- nijver- „heids- en bedrijfswereld, en van de samenleving. De ge- „goeden hebben hunne opvoeding, hun onafhankelijkheid „en dat alles *zonder* coöperatie, de werkmán kan dat alles „slechts *door* coöperatie verkrijgen”.

„Het is dus wel duidelijk, de coöperatie dient vooral voor „de behoeftige klasse”.

Uit het hier geciteerde blijkt — en, leest men het ge- heele opstel, dan wordt dit nog duidelijker — dat de schrijver zijn denkbeeld van ware coöperatie niet zóó nauw begrenst, dat hij iedereen onverbiddelijk buiten het gebied

der coöperatie sluit, die geen arbeider is. Hoofddoel der beweging, het leidend beginsel, moet echter zijn de verheffing van de arbeidende klasse tot het niveau der meer gegoeden.

Het moge hier dan ook reeds terstond worden opgemerkt, dat men de verschillende schrijvers over coöperatie volstrekt niet steeds streng gescheiden in de verschillende kampen kan indeelen. Vele denkbeelden en wenschen hebben zij vaak met elkander gemeen, maar bij elk van hen staat toch een bepaald beginsel op den voorgrond, dat als hoofdkenmerk van ware coöperatie geldt. Naar deze leidende beginselen kan men de verschillende voorstanders der coöperatie in verschillende rubrieken groepeeren.

Verbetering van den toestand der arbeiders, door ze op te heffen tot het peil van hogere klassen, is zooals wij zagen het leidend beginsel van die coöperatoren, wier meening ik hier weergeef.

Dat volgens hen die opheffing niet alleen kan geschieden door verbetering van den stoffelijken toestand der arbeiders, maar dat deze hand in hand moet gaan met de verstandelijke en zedelijke ontwikkeling der werklieden, behoeft haast geen betoog. Ook geestelijk moet de arbeider worden opgeheven, wil hij op het niveau der meer gegoeden komen. In het boven geciteerde wordt daarop ook uitdrukkelijk gewezen.

Een betrekkelijk wijden gezichtskring heeft dus deze opvatting van coöperatie. De arbeidersklasse zal in materielen zin opgeheven en onafhankelijk worden en in geestelijke ontwikkeling aan de hogere klassen meer gelijk worden. Een goede schrede dus op den weg naar de oplossing der zoogenaamde sociale quaestie. De arbeider onafhankelijk, door eigen inspanning in het bezit van meer of

minder kapitaal, ziedaar een goeden stap tot den socialen vrede; is de arbeider zelf kapitalist en daardoor onafhankelijk, dan is daarmee ook vanzelf de groote strijd tusschen arbeid en kapitaal beslist.

Het spreekt vanzelf dat zij, wien dit ideaal voor oogen staat, zich zeer goed bewust zijn, dat de coöperatie dit schoone einddoel niet op eenmaal kan doen bereiken, dat zij dit waarschijnlijk pas na zeer langen tijd en groote inspanning zal kunnen verkrijgen, maar hun leer is, dat elke stap in deze richting er een is op den weg, die ons nader tot dit gewenschte einddoel zal brengen.

Ook hier echter verschil van meening tusschen hen, die ditzelfde ideaal, waarvan ik boven sprak, nastreven.

Moeten de arbeiders geheel op zichzelf, door eigen krachtsinspanning, door de coöperatie zich tot het hoogere niveau opheffen, of zal dit moeten geschieden met behulp van en in samenwerking met de meergegoeden?

Velen zijn van meening, dat de arbeiders in deze geheel zichzelf moeten helpen, zich bij elkander aansluiten en, door eendracht sterk, tot hun doel geraken, omdat de meergegoeden andere belangen hebben. Voor hen is kapitaalvorming van geen of van veel minder belang en daardoor ontstaat er terstond reeds strijd van belangen. Samenwerking tusschen hen en de arbeiders is daarom niet gewenscht, houdt de goede werking der coöperatie slechts tegen.¹⁾

1) TREUB in zijn boven aangehaald praeadvies pag. 21:

„Coöperators, die tot verschillende maatschappelijke klassen behooren en met de coöperatie verwijderde belangen van verschillenden aard beoogen, blijven beter van elkander gescheiden, ook al kunnen zij in hun meer onmiddellijk doel met elkander samengaan; anders ligt in hunne vereeniging van den begin af de kiem van verschil en van ontbinding. „Heeren“-coöperators b.v. zullen minder de noodzakelijkheid gevoelen van kapitaal-

Anderen zijn van een geheel andere meening, en zijn van oordeel, dat het de plicht is van de meergegoeden om aan het schoone doel, opheffing der arbeidersklasse, en daardoor verzoening van kapitaal en arbeid, mede te werken. Hun eigen belang behooren zij daartoe op zijde te zetten. ¹⁾

Een veel minder wijde strekking heeft de meening, wier voorstanders de coöperatie niet alleen beschouwen als middel om den arbeidersstand op te heffen en haar nut niet alleen tot de arbeiders beperkt wil zien, maar die haar ten bate van allen willen doen komen, die er gebruik van verkiezen te maken, maar welke dan ook slechts beoogt het stoffelijk welzijn van hen, die haar beoefenen, te verhoogen. Eene coöperatieve vereeniging moet volgens haar ten doel hebben hare leden op gemakkelijker voorwaarden in de gelegenheid te stellen in hun stoffelijke behoeften te voorzien en waarborgen, dat wat zij hun verschaft van goede kwaliteit zij.

Een veel meer bescheiden doel dus, maar de voordeelen der coöperatie komen dan ook ten bate van allen, onver-

vorming door middel van hunne vereenigingen en, voorzooover zij kapitaal vormen, daarmede in den regel iets anders beoogen dan „werklieden”-coöperators.”

1) Op het Eerste Nationale Coöperatieve Congres sprak de Heer JUNG, naar aanleiding van het praeadvies van Prof. Mr. M. W. F. TREUB o. a.:

„De meer gefortuneerde moet den arbeider steunen en in zijne vereenigingen opnemen. Door de finantieele kracht, die hij kan ontwikkelen, is hij een uitstekende bondgenoot voor de werklieden, die, daar zij in den beginne slechts tot gering debiet kunnen komen, zonder die hulp lichtelijk reeds in den aanvang zouden succombeeren, hetgeen de ervaring trouwens menigmaal leerde. Daarom vooral ook is de aansluiting van de werklieden bij de groote vereenigingen noodzakelijk. Men

schillig van welken rang, stand of ontwikkeling de coöperatoren ook zijn. Door coöperatie wordt men in staat gesteld zich zijne levensbehoeften van goede kwaliteit goedkoop aan te schaffen, zich op aannemelijke voorwaarden crediet te verschaffen of onder gunstiger voorwaarden te produceeren, en dit zijn voordeelen, waarvan iedereen, die daaraan behoefte gevoelt — dus niet alleen de arbeider — kan en zal profiteeren.

In deze opvatting wordt de meeste nadruk gelegd op de distributieve- of verbruikskoöperatie. De winkelvereeniging is het best in staat, aan de eischen, die hieraan de coöperatie gesteld worden te voldoen.

Door eendracht sterk, kan men op groote schaal inkoo-
pen, daardoor de groote markt direct bereiken en, door
vermijding van den tusschenhand, veel goedkoop inkoo-
pen en daarbij tevens zorgen, dat men waren van onver-
valschte kwaliteit verkrijgt, doordat de vereeniging betere
contrôle kan oefenen op hetgeen wordt geleverd dan enkele
personen en men daardoor ontkomt aan het gevaar, dat
de levensbehoeften worden vervalscht of althans hun waarde
vermindert, vóór zij in handen van den consument komen.

moet elkander vertrouwen en in eendracht samenwerken om
door de coöperatie een beteren oeconomischen toestand te
verkrijgen dan die waarin de tegenwoordige maatschappij ver-
keert."

Zie het verslag van dat Congres pag. 19.

Mr. J. H. BOUDEWIJNSE op het Tweede Nationale Congres
zeide o. a.:

„Ik versta nu onder coöperatie in oeconomischen zin dat middel,
dat samenwerking beoogt van personen van allerlei rang, stand
en ontwikkeling, in ondernemingen en bedrijven van allerlei
aard, ten einde te streven naar opheffing van de minder be-
deelden in de maatschappij."

Zie het Verslag van dat Congres pag. 33.

De Coöperatieve Vereeniging is dus in staat om goede waar tegen niet te hoogen prijs te leveren.

De leden der vereeniging krijgen dus voor minder geld betere goederen dan bij den particulieren winkelier; de koopkracht van hun loon, hun traktement, hun inkomen, stijgt dus en daarmee de mate van hun welstand.

Op dezelfde wijze werkt de credietvereeniging, die op gemakkelijke voorwaarden crediet geeft, tegen zeer matige rente, waardoor de kleine ondernemer, de kleine baas, gebaat wordt en in staat gesteld, eene zaak te beginnen of zijne zaak uit te breiden, waaraan hij anders niet had kunnen denken, en daardoor zijnen welstand te verhoogen.

Zoo zouden wij hetzelfde kunnen betoogen voor de landbouwvereeniging, de zuivelvereeniging, de bouwvereeniging, etc.

Zij alle leveren het benoodigde beter en goedkooper en verhoogen het stoffelijk welzijn harer leden.

Ook de productieveereeniging voert tot hetzelfde doel; zij stelt hare leden in staat door gezamenlijke krachten eene onderneming te beginnen, waartoe elk lid individueel finantieel niet in staat zoude zijn.

De verschillende vormen, waaronder de coöperatie zich voordoet, brengt hare beoefenaren dus in gunstiger oeconomische conditie en dit einddoel is van groot gewicht, groot genoeg dat zij haar oog niet naar een hooger liggend of meer verwijderd doel gericht behoeft te houden. ¹⁾

1) De Heer G. J. BIELEMAN op het Eerste Nationale Coöperatieve Congres, naar aanleiding van het praeadvies van den Heer TREUB, speciaal over landbouwcoöperatie sprekende, zeide o.a.:

„De Landbouwcoöperatie kan vooreerst niet denken aan kapitaalvorming en zij behoeft, geloof ik, die kapitaalvorming ook niet in 't oog te houden.

Weder een geheel anderen maatstaf leggen zij aan, die het kenmerk van zuivere coöperatie zoeken in de *wijze van verdeling der winst*.

Hoe wordt de winst verdeeld? Daaraan herkent men of eene coöperatieve vereeniging de ware beginselen van coöperatie in praktijk brengt. Winst wordt door elke vereeniging, die stoffelijke doeleinden najaagt, beoogd en, heeft zij succes, ook behaald. Ook de coöperatieve vereeniging dus, maar deze onderscheidt zich van de andere door de bijzondere wijze van verdeling dier winst; dat is wat haar karakteristiek tot coöperatieve vereeniging stempelt.

Deze bijzondere verdeling bestaat daarin, dat de winsten

De landbouwcoöperatie, waarover ik hier spreek, behoeft alleen den landbouwer te brengen in een gunstiger conditie tegenover de oeconomische verhoudingen, en dit kan de landbouw-coöperatie zeer goed; dit moet zij kunnen. Daarvoor heeft zij criedietbanken noodig, die op een gegeven oogenblik den zwakke tegen een zeer gering percentage voldoende steun verschaffen om voordeelige zaken te kunnen doen. Daarvoor heeft zij noodig aankoopsvereenigingen om, onder behoorlijke contrôle, tegen billijke engrosprizen datgene aan te koopen, wat men in 't bedrijf behoeft. Daarvoor heeft zij noodig verkoopsvereenigingen om het geproduceerde dáár te plaatsen, waar dit in de eerste plaats gevraagd wordt, zonder dat daarvan A. B. C. en D. als tusschenpersonen nogeens zóóveel procent genieten, en een weinig verder:

Dit heeft wel degelijk een hooge sociaal-oeconomische betekenis, want men vergete niet, dat de landbouwer door op die wijze alle mogelijke voordeelen van zijn bedrijf te plukken, in staat zal zijn zijn levensstandaard te verhoogen en daardoor meer te genieten van wat de wereld aanbiedt aan zoo menigeen, die in andere kringen leeft. Maar niet alleen zal hij voor zichzelf kunnen zorgen, maar door zijnen kinderen beter onderwijs te doen geven, zal hij voor hen een betere toekomst scheppen, en zonder dat zij kapitaal hebben, zullen zij in de toekomstige maatschappij een meer menschwaardig bestaan voeren dan thans op het platteland zoo dikwijls het geval is".

onder de leden worden verdeeld, niet naar verhouding van het kapitaal, dat zij in de vereeniging hebben, maar naar verhouding waarin die leden tot de inkomsten der vereeniging hebben bijgedragen. In een consumptieve vereeniging derhalve naarmate men heeft verbruikt, in eene credietvereeniging naarmate van het crediet, dat men gevraagd en de rente die men daarvoor betaald heeft, en in eene productieve vereeniging van den gepraesteerden arbeid en het daarvoor genoten loon.

Dit was het grondbeginsel der bekende Equitable Pioneers of Rochdale. Hun devies was dividing of profits with purchasers. 1)

Vgl. ook SCHMOLLER: Grundriss der Allgemeinen Volkswirtschaftslehre (1900) blz. 447:

„Die allgemeine Bedeutung der Genossenschaften liegt in dem siegesreichen Kampf für ehrliche Geschäftsmaximen, für Barzahlung, für Sparsamkeit, in der Bekämpfung des Wuchers und der Wahrenfälschung, in der geschäftlichen und sittlichen Erziehung der unteren klassen, in der glücklichen Verbindung von Erwerbsbetrieb und sympathisch-genossenschaftlichen Gefühlen, die sie fördern.“

en ROSCHER: System der Volkswirtschaft blz. 712:

„Die neuen Genossenschaften verfallen in 4 klassen:

I. Sie wollen (den kleinen Unternehmern) zu wirksamer Production, leichteren Credit helfen (Productiv- und Creditvereine.)

II. Allen kleinen Gewerbetreibenden zu wohlfeiler Consumption helfen.

III. Allen kleinen zu besserer Assecuranz gegen krankheit, Alterschwäche, Verwitterung, Verwaisung, Arbeitslosigkeit helfen.

IV. (In der Groszindustrie) die Lohnarbeiter gegenüber der Unternehmern sicherer stellen.“

1) G. J. HOLYOAKE: History of Coöperation, pag. 277. Vol. I:

„Among the Pioneers was an original, clear headed, shrewd, plodding thinker, one CHARLES HOWARTH, who set himself to devise a plan by which the permanent interest of the members was secured. It was that the profits made by sales should be

Niet de aandeelhouders kregen een aandeel in de winst, een zeker percentage per aandeel, doch de koopers in hunne kleine nering. Het in den winkel belegde kapitaal kreeg een vaste rente van 5%. Het aanvangskapitaal was trouwens zeer gering, £ 1 per persoon, dus in 't geheel £ 28, meest bijeengebracht door wekelijksche stortingen van twopence.

Later is dit beginsel uitgebreid en wel in zooverre, dat in de gemaakte winsten zullen deelen allen, die tot het vormen dier winsten hebben medegewerkt, dus niet alleen hij, die de behoeften der verbruiksvereeniging heeft gekocht, van het crediet der credietvereeniging heeft gebruik gemaakt enz., maar ook het hooger en lager personeel der vereeniging.

Vele voormannen der coöperatieve beweging prediken dit beginsel als voorwaarde voor echte zuivere coöperatie ¹⁾.

devided among all members who made purchases, in proportion to the amount they spent, and that the shares of profits coming due to them, should remain in the hands of the directions until it amounted to £ 5, they being registered als shareholders of that amount.

This sum they would not have to pay out of their pockets. The store would thus save their shares for them, and they would thus become shareholders without it costing them anything; so that if all went wrong they lost nothing; and if they stuck like sensible men to the store, they might save in the same way other £ 5, which they could draw out as they pleased."

Ibid. pag. 305:

"The conception of the coöperative principle in 1844 had assumed the following form: Coöperation is a scheme of shop-keeping for the working people, where no credit is given or received, where pure articles of just measure are sold at market prices, and the profits accumulated for the purchasers to create like advantage in the workshop.

1) G. J. HOLYOAKE, "History of Coöperation" pag. 307 Vol. I: "Coöperation consists:

Ook bij de besprekingen op de Internationale Coöperatieve Congressen maken de beginselen van „profit-sharing” en „copartnership” onderwerp uit van breedvoerige beraadslagingen en werden besluiten genomen, om te doen uitkomen, dat men toepassing dezer beginselen beschouwde als onafwijsbaren eisch voor zuivere toepassing van het coöperatieve beginsel.

Op het 1ste Internationale Coöperatieve Congres in 1895 te Londen gehouden werden o.a. de volgende besluiten genomen:

„That this Congress, being strongly convinced that no „permanent settlement of Capital and Labour is practicable „without the admission of the worker to a share in the

1°. Concert regulated by honesty, with a view to profit by economy.

2°. Equitable distribution of profits among all creating them, wether by purchases, service in distribution, or by labour or custom in manufactures.”

Prof. Mr. M. W. F. TREUB: „Over Coöperatie” pag. 20:

„Wordt aan allen, die tot de winstvorming medewerken een deel gegeven in verhouding tot die medewerking, dan komt de meest sprekende karaktertrek van de soort van samenwerking, die men coöperatie noemt, zuiver uit. Samenwerking, zoo zagen wij, geschiedt overal in de maatschappij en onder allerlei vormen, maar de *samenwerking* in de coöperatie heeft deze eigenaardigheid, dat zij tot grondslag strekt voor *samen deelen*.”

Mr. J. H. BOUDEWIJNSE: „Welke zijn de beginselen die aan de toepassing der Coöperatieve denkbeelden ten grondslag behooren gelegd te worden,” pag. 11:

„Dit (dat de arbeiders in een C. V. vast loon en geen aandeel in de winst krijgen) nu is eene miskenning van het ware karakter van coöperatie, waarbij iedere factor, die aan de vervaardiging van het product heeft medegewerkt, een eigen recht behoort te hebben op de winst door dat product behaald. Bij de distributiegoöperatie zijn het twee factoren, die recht hebben op de winst, de verbruikers en de employés.

Bij de productiegoöperatie zijn het drie factoren: de arbeiders, het kapitaal in de zaak gestoken en de afnemers”.

„profits over and beyond the ordinary wages, and that such
 „admission is possible in a manner fair alike to employers
 „and employed, urges upon all employers of labour the
 „adoption of the practise indicated; and desires to put its
 „opinion on record that fidelity to the coöperative principle
 „requires all coöperative associations employing labour to
 „assign to their workmen a fair share of the profits”.

De tweede resolutie luidde:

„That in the opinion of the Congress it is desirable for
 „the higher development of coöperative production that
 „where the principle of profit-sharing is applied, arrange-
 „ments should be made for capitalising a fixed portion in
 „the name of each worker as a part of the capital by the
 „aid of which he is employed”.

Als derde resolutie werd aangenomen:

„That this Congress believes that the interest of Coöpe-
 „ration will be advanced and accelerated by all societies
 „adopting the principle of profit-sharing amongst their
 „employees; the capitalisation of this share of profit in order
 „that the employees may enjoy a provision when old age
 „compels them to cease work; the extension to every
 „employee of facilities for understanding the higher social
 „objects which coöperators seek to introduce, and inducing
 „them to become enthusiastic coöperators as wel as con-
 „tented and faithful coworkers in the stores”.

Het 3de Congres van de Alliance Coöperative Interna-
 tionale (1897 gehouden te Delft) sprak zich omtrent „profit-
 sharing” en „copartnership” uit in de twee volgende
 resoluties:

1°. „Le congrès, considérant que la participation doit être
 „organisée dans l'esprit de justice indiqué par le congrès
 „de Paris (Octobre 1896);

„Confirme et approuve la déclaration de ce congrès en
 „date du 29 Octobre portant que les systèmes vraiment
 „coopératifs d'association de production et de participation
 „contractuelle sont ceux, qui donnant des garanties à tous
 „les intérêts et à tous les droits — cherchent, dans un
 „esprit de justice, à répartir la valeur des produits du
 „travail proportionnellement au concours apporté par les
 „divers facteurs de la production, en tenant compte des
 „risques, financiers ou corporels courus par chacun d'eux”.

en betreffende het copartnership:

„Que selon l'opinion du Congrès il est de grande impor-
 „tance qu'une propagande active en faveur du principe
 „du „„copartnership”” du travail soit organisé dans tous
 „les pays, d'accord avec cette Alliance, afin que l'opinion
 „publique soit développée à l'importance de cette question
 „et que l'attention de tous les réformateurs sociaux soit
 „attirée sur sa valeur, valeur qui existe dans sa tendance
 „d'harmoniser les facteurs principaux qui sont engagés
 „dans la production et la distribution”.

De winst worde derhalve verdeeld onder allen, die tot hare wording hebben meegewerkt. Wie dat zijn, daarover is men het ook niet altijd eens. De kapitalist, die zijn kapitaal beschikbaar stelt, werkt deze er ook aan mede en kan hij dientengevolge ook aanspraak maken op een aandeel in de winst? Zeker, volgens sommigen, zonder kapitaal kwam men niet ver, dus 't kapitaal behoort mede te deelen. Geenszins, zijn anderen van meening, het kapitaal worde voor zijn diensten beloond met een vaste rente van 4 à 5 % op 't voorbeeld der Rochdale Pioneers, het is hulpmiddel, doch de kapitalist werkt niet zelf mede.

Nog verder gaan zij, die de denkbeelden voorstaan, eenmaal verkondigd door ROBERT OWEN, veelal als de vader

der coöperatie beschouwd. Met hem beschouwen zij de kapitalistische rente als een sociaal kwaad. „Elimination of profit” (d.i. in den zin van kapitaalrente), was OWEN's voornaamste devies, en zijn volgelingen prediken dit ook thans.¹⁾ Maar met deze ideeën heeft men eigenlijk het terrein der coöperatie alreeds verlaten, om dat van het collectivisme te betreden. De consequentie van OWEN's leer voerde tot de ontkenning van de noodzakelijkheid en zelfs wenschelijkheid van het privaat bezit. Inderdaad was OWEN ook collectivist. Maar ook al blijft men zuiver op het terrein der coöperatie, dan treft men, zooals boven reeds werd opgemerkt, velen aan, die in de wijze waarop het kapitaal beloond wordt, een der kenteekenen van ware coöperatie zien.

Het ware kenmerk van coöperatie is volgens hen „la transformation du capital en salarie”, zooals GIDE, een der vurigste voorstanders der coöperatie, het uitdrukt. Het kapitaal worde gehuurd en voor zijn diensten betaald met een vaste belooning, het kapitaal zij niet meer de heerschende factor in het verkeer, maar worde tot zijn ware bestemming teruggebracht, n.l. hulpmiddel voor den arbeid en als zoodanig beloond.²⁾

Wederom in andere richting zoeken zij het kenmerk

1) Vgl. The Coöperative Movement in Great Britain by BEATRICE POTTER (Mrs. SIDNEY WEBB).

2) CHARLES GIDE: La Coöperation, Conférences de Propagande pag. 99.

„Le caractère essentiel de la société coöperative, son trait original, révolutionnaire même si vous voulez, c'est que le capital y est, non point supprimé ou méprisé — les coöérateurs sont des gens trop pratiques pour s'imaginer qu'on peut se passer du capital ou l'obtenir gratis — mais réduit à son véritable rôle, c'est à dire d'instrument au service du travail et

van ware coöperatie, die allereerst letten op het directe gevolg van de toepassing der coöperatieve idee, n.l. de *eliminatie van de tusschenhand*.

Deze eliminatie zij het doel, het streven, waarop het oog gericht moet zijn. Men brenge den producent en den verbruiker met elkander in directe aanraking, zonder gebruikmaking van de tallooze tusschenpersonen; evenzeer hem, die geld heeft, dat hij wenscht uit te zetten met hem, die daaraan oogenblikkelijk behoefte heeft. Welke kosten spaart men op deze wijze niet uit en welke gevaren van bedrog en vervalsching der waren ontgaat men daardoor niet. Slechts daar, waar de samenwerking dat resultaat heeft, dat men de diensten van die tallooze tusschenpersonen, die in het tegenwoordige handelsverkeer onmisbaar zijn, uitschakelt en onnoodig maakt, beantwoordt de coöperatie aan haar ware doel, 1) de eliminatie van de tusschenhand zij het object van de coöperatie.

Alle tusschenpersonen moeten hunne winst maken, zoodat het product, den langen weg van den producent tot

payé en tant qu' instrument. Tandis que dans l'ordre des choses actuel, c'est le capital qui, étant propriétaire, touche les bénéfices et c'est le travail qui est salarié — dans le régime coöperatif, par un renversement de la situation, c'est le travailleur ou le consommateur qui, étant propriétaire, touchera les bénéfices, *c'est le capital qui sera réduit au rôle de simple salarié*".

1) GIDE: La Coöperation, Conférences de Propagande pag. 163: „D'abord, le but essentiel de l'association coöperative — association de consommation, de production ou de crédit — c'est la suppression des intermédiaires et la mise en contact immédiat des producteurs et des consommateurs, de ceux qui ont de l'argent à placer et de ceux qui en ont besoin à emprunter etc, c'est à dire le rapprochement de ceux qui ont besoin les uns des autres, en supprimant ou en réduisant au minimum les organes de transmission."

den consument afleggende over zoovele tusschenpersonen, aanmerkelijk in prijs stijgt en zeer vaak veel in qualiteit vermindert. Breng nu den producent direct in aanraking met den consument, dan spaart ge enorm veel uit, daar ge vermijdt, dat al die tusschenpersonen hun voordeel aan het product moeten behalen. Wordt derhalve tegen den marktprijs verkocht, dan worden zeer groote winsten behaald, die ten goede komen aan de consumenten, leden der coöperatieve vereeniging, of wel, indien men tegen den kostenden prijs verkoopt, dan geeft dit den consument een zeer belangrijke besparing. Velen gaan nog verder en zijn de meening toegedaan, dat het niet voldoende is, dat de coöperatie den producent en den consument direct met elkander in contact brengen, maar dat die twee in één persoon moeten samensmelten. De coöperatieve verbruiksvereeniging produceere zelf de waren, die zij benoodigd heeft, de consument worde zijn eigen producent en zijn eigen koopman, zooals GIDE zulks uitdrukt; ¹⁾ degeen, die geld behoeft, leent het van zich zelf als lid der credietvereeniging, de bewoner van een huis is zijn eigen huiseigenaar als lid eener bouwvereeniging, de werkman wordt zijn eigen kapitalist als lid eener productieveereeniging.

Zoo voortredeneerende en op dit thema voortbouwende, geraakt men tot wat men zou kunnen noemen een ideaalstaat. Zoo stellen de idealisten onder de coöperatoren, waaronder GIDE een eerste plaats inneemt, zich de toekomst voor onder den zegenrijken invloed der coöperatie.

Alles geschiedt door de coöperatie, alles is eigendom der grootere of kleinere coöperatieve vereenigingen, de geheele

1) GIDE: la Coöperation. Conférences de Propagande, pag. 92, 163 en 164.

productie, het geheele oeconomisch verkeer, zal op coöperatieven grondslag rusten.

Allen, onverschillig van welken rang of stand, rijk en arm, werkman en bourgeois, allen zonder onderscheid, zullen in grootere of kleinere associaties vereenigd, tegelijkertijd arbeider, eigenaar en kapitalist, samenwerken.

GIDE stelt zich dan ook een toekomst voor zooals FOURIER die zich heeft voorgesteld en beschreven in zijn werk: „Théorie des quatre mouvements”. 1) Alle leden der maatschappij zullen vereenigd worden in groote inrichtingen, die algemeene bekendheid hebben verkregen onder den naam, waarmede FOURIER ze gedoopt heeft, n.l. die van phalanstères.

Zuiver collectivisme predikte FOURIER, zijn Harmonie Universelle werd verwezenlijkt door middel van een communistische maatschappij. Ook GIDE zelf kan niet ontkennen, dat hij met zijne ideëen en toekomstdroomen, gelijk aan die van FOURIER, tot de consequentie gevoerd wordt van het collectivisme. Hij erkent dit dan ook, maar ziet daarin niet zooveel bezwaar. Voert de coöperatie al tot een toestand van communisme, dan zal dit zijn uit geheel vrijen wil, in tegenstelling met het socialisme, dat tot dezen toestand dwingt door tusschenkomst van den Staat. 2)

1) GIDE: la Coöperation. Conférences de propagande, pag. 308 en 309.

2) Ibid. pag. 100:

„Et il est certain que le „coöperatisme” — si vous voulez me permettre ce néologisme — poussé à ses dernières limites, aboutit à une organisation sociale, qui présente de grandes analogies avec l'idéal collectiviste. Je le reconnais, et je reconnais aussi, qu'il présente quelques-uns des mêmes dangers; cepen-

GIDE en zijn medestanders zien in de coöperatie den grondslag voor een geheele sociale hervorming, het radicale geneesmiddel voor alle sociale misstanden. Zij het ook langzaam, door coöperatie moet en zal men komen tot een toestand van socialen vrede en geluk.

Nuchter en min of meer sceptisch klinkt de critiek, die PAUL LEROY BEAULIEU tegenover deze verstrekkende denkbeelden en hoog gespannen verwachtingen omtrent de coöperatie laat hooren in twee artikelen in de *Revue des Deux Mondes*, ¹⁾ welke later in zijn groote werk *Traité*

dant ce qui me rassure, c'est que ce n'est pas de l'intervention de l'Etat ni d'un pouvoir coërcitif quelconque que nous attendons la réalisation de l'ordre social que je viens de vous décrire, mais seulement des libres initiatives individuelles s'exerçant par la voie d'associations contractuelles et agissant sur le marché conformément au droit commun. Notre système présente donc cet avantage, incomparable à nos yeux, de ne sacrifier rien de la liberté des individus et des droits légitimement acquis: si c'est un collectivisme, c'est un collectivisme volontaire, et si dans ces conditions il arrive que nous faisons campagne avec les socialistes, eh bien! nous ne sommes pas de ceux qui en seront effrayés: je n'aurai plus peur même des socialistes les plus révolutionnaires, du jour où ils auront passé par l'école de la coöperation".

1) *Revue des Deux Mondes* 1893, Novembre et Décembre. *La Coöperation*, P. LEROY BEAULIEU.

pag. 572. „La Coöperation est un mécanisme ingénieux qui reproduit, à l'heure présente, l'évolution par laquelle ont passé les sociétés à leur premier âge. Elle groupe des hommes ayant plus de qualités personnelles que de capitaux; grâce à une solidarité complète de droit ou tout au moins de fait, elle leur permet d'émerger, d'améliorer leur position, de se faire parfois avec le temps une situation importante. La coöperation est donc un excellent instrument de sélection.

.
 pag. 573. Si nombreux soient les services qu'elles (de onderscheiden soorten van coöperatieve associaties) ont rendus et

d'Economie politique zijn ingevoegd. Geen hervormende kracht kent hij aan de coöperatie toe; zij heeft inderdaad te wijzen op merkwaardige resultaten, maar men moet van haar niet verwachten een algeheelen maatschappelijken ommekeer, want dien kan zij niet geven.

Coöperatie is geen uitvinding van dezen tijd, het is een evolutiephase, die het vereenigingsleven reeds in het eerste begin heeft doorgemaakt en thans opnieuw moet

ceux qu'on en attend, il n'y a, toutefois, dans la coöperation qu'un procédé utile dans beaucoup de cas, et non un principe social rénovateur. Pour tous ceux qui étudient avec attention et impartialité les nombreuses expériences du dernier demi-siècle, il est constant que la vertu coöperative, pour chaque organisme coöperatif constitué, s'atténue avec le temps et le succès, et finit par s'épuiser complètement. La coöperation est une organisation de transition.

.
Ceux qui attendent de la coöperation une rénovation sociale générale sont donc dans l'erreur; l'expérience est sur ce point très probante.

De l'étude attentive du mouvement coöperatif sous ses diverses formes depuis 1830, en France, en Angleterre, en Allemagne en Italie et ailleurs, de l'examen attentif de chacun des organismes coöperatifs qui se sont constitués dans les soixante dernières années, il ressort avec une souveraine clarté que cette ingénieuse combinaison, la coöperation, qui a existé dès l'enfance du monde, ne peut nullement aboutir, ainsi que le rêvent les coöérateurs mystiques, „à éliminer graduellement le salariat lui-même, en donnant aux travailleurs la propriété de leurs instrumens de production” et à remplacer tous les intermédiaires „y compris l'entrepreneur” non plus qu' à „supprimer le droit du capital sur les profits ou dividendes en le réduisant à la portion congrue, l'intérêt. Le salariat reste la base de la société coöperative: aucune association de ce genre n'a encore eu l'idée inapplicable de le supprimer pour ses membres et de lui enlever ou de modifier son caractère légal de rémunération fixe, à l'abri de tout aléa et révocable.”

doormaken; coöperatie is een overgangstoestand, bestemd dus om te verdwijnen, wanneer zij hare taak heeft vervuld.

„l'Abolition du salariat" laat zich slechts zien aan den gezichtseinder van de „coöperateurs mystiques", zooals hij ze noemt. Tot nu toe is de société coöperative dan ook nog steeds gebaseerd op „le salariat" en zoo zal zij blijven. De praktijk heeft het genoegzaam geleerd, dat de coöperatieve vereeniging, tot bloei geraakt zijnde, met den loop der tijden van aard verandert naar mate zij verwijderd raakt van hare oprichting en de invloed van de geestdrift en het vuur der oprichters verflauwt, totdat de vereeniging ten slotte eene gewone vereeniging van kapitalen wordt, als regel dus ontaardt in een gewone naamlooze vennootschap. Voor vele coöperatieve vereenigingen, die aldus haar oorspronkelijk karakter verliezen en derhalve als zoodanig verdwijnen, komen vele jonge vereenigingen in de plaats, evenzeer bestemd om in een ander vereenigingstype op te gaan.

De coöperatieve vereeniging is niet geschikt om als zelfstandige vereenigingsvorm te blijven bestaan. Dit neemt niet weg, dat aan de coöperatie een zeer zegenrijke en hoogelijk te waardeeren invloed moet worden toegekend, maar men moet er niet in zoeken wat LEROY BEAULIEU noemt „un germe de palingénésie".

Zoomin als door LEROY BEAULIEU zulke buitensporige verwachtingen van de coöperatie worden gekoesterd, zoomin wordt door Prof. GHINO VALENTI, Hoogleeraar aan de Universiteit te Modena, aan de coöperatie zulk eene verstrekkende werking, zulk een herscheppende invloed toegeschreven. In eenige artikelen, verschenen in het Archivio Giuridico, geeft deze zijne beschouwingen omtrent de oeco-

nomische theorie der coöperatie ¹⁾, waarin hij aan de coöperatie een veel meer bescheiden rol toedeelt.

Volgens VALENTI heeft de coöperatie een zuiver distributief doel. Zij herstelt n.l. het distributief evenwicht.

Eene coöperatieve associatie is volgens hem eene „gemeenschappelijke onderneming, tot stand gebracht door hen, die door de onvolmaakte distributie worden benadeeld, met het doel het distributief evenwicht te herstellen”.

Allen zonder onderscheid, die door de tegenwoordige distributie lijden, kunnen hun heil vinden bij de coöperatie. Geen beperking derhalve tot arbeiders. Coöperatie werkt voor allen en door allen.

De arbeider, die te weinig loon ontvangt, de verbruiker, die te veel betaalt, de kleine ondernemer, die het door hem benoodigde kapitaal veel te duur moet leenen, zij allen zijn gemeenschappelijke lijdens door eene slechte distributie, en kunnen bij een zelfde middel daartegen baat vinden, in de coöperatie.

De coöperatie laat de vrije concurrentie bestaan, treedt zelf als concurrente op en regelt daardoor de prijzen en beperkt op die wijze de overmatige overwinst.

Zij tast geenszins het bestaande systeem aan. Principieel staat zij tegenover de leerstellingen van OWEN en elke andere beweging van communistischen of socialistischen aard.

Eliminatie van de tusschenhand of liever substitutie der speculeerende tusschenpersonen is zeer wenschelijk en als nuttig effect der coöperatie toe te juichen, meent VALENTI, maar zij is volstrekt niet karakteristiek voor de coöperatie, reeds omdat het woord „tusschenhand” zoo

1) Archivio Guiridico 1901 en 1902. De Coöperatieve Vereeniging en de verdeling van den rijkdom, door GHINO VALENTI.

weinig precies is en omdat groote magazijnen als de Printemps, het Louvre te Parijs, enz. zeer vele tusschenhanden hebben geëlimineerd en toch geenszins coöperatieve vereenigingen mogen heeten.

Herstelling van het distributief evenwicht door *eliminatie van het superprofijt* is het werkelijke doel der coöperatie en daarin steekt het groote nut en de uitstekende werking der coöperatie. Zij verhindert het overmatig opdrijven van den marktprijs en daardoor vormen van overmatige winsten. Haar strijd is tegen elk monopolie. Om dien strijd te kunnen voeren, tegen de groote syndicaten, trusts etc., is het noodig, dat de coöperatieve vereenigingen zich vereenigen tot groote bonden als in Engeland en Schotland zijn gevormd.

Jus Constituendum.

De vergelijking van de zeer verschillende opvattingen omtrent coöperatie, die onder de coöperatoren en de oeconomen heerschen, en waarvan ik getracht heb in het vorige hoofdstuk een beeld te geven, leert dat het oeconomisch begrip coöperatie nog minder vaststaat dan het juridische, het wettelijk begrip daarvan.

Waar aan beide zijden, en bij de onderscheiden wetgevers, en bij de coöperatoren zelf, zoo weinig vastheid en eenheid van opvatting bestaat omtrent den associatievorm, dien zij hebben te regelen eenerzijds en omtrent het oeconomisch beginsel, dat door dien associatievorm in toepassing moet worden gebracht anderzijds, daar valt het licht te begrijpen, dat het wettelijk begrip coöperatie en het oeconomisch begrip daaromtrent elkaar geheel niet dekken, niet alleen ten onzent maar evenzeer in het buitenland.

De praktijk leert dit dan ook.

Voor ons land behoeft men slechts even te raadplegen het overzicht van de vereenigingen, die coöperatie in praktijk brengen in Nederland en zijne koloniën, hetwelk in de vroegere jaarboekjes (vóór 1906) van den Nederlandschen Coöperatieven Bond werd opgenomen, om daarvan overtuigd te worden.

Men vindt aldaar door elkander genoemd coöperatieve vereenigingen, naamlooze vennootschappen, naaml. vennootschappen op coöperatieven grondslag, vereenigingen volgens de wet van '55, vereenigingen, die op geen wettelijken

grondslag steunen, alle deze worden als coöperatieve vereenigingen in oeconomischen zin aangemerkt, waarbij derhalve blijkbaar het wettelijk karakter der vereeniging geheel buiten beschouwing blijft. De vraag omtrent de wettelijke organisatie der vereeniging is voor haar coöperatief karakter naar oeconomische opvatting van geen invloed of beteekenis.

Ook de besprekingen op onze Nationale Coöperatieve Congressen leeren ons, dat eene coöperatieve vereeniging naar oeconomische opvatting, het *practisch* begrip van zoodanige vereeniging, allesbehalve identiek is met eene coöperatieve vereeniging volgens de coöperatiewet van '76.

Verschil van meening heerscht er onder de coöperatoren, welke wettelijke vorm de meest geschikte is voor eene vereeniging, die coöperatie in praktijk wil brengen maar niemand, die eene coöperatieve vereeniging verloochent als zoodanig, alleen omdat zij niet naar de letter der wet op de coöperatieve vereenigingen is samengesteld.

Op het eerste Nationale Coöperatieve Congres beijverden de heeren TJEENK WILLINK en JUNG zich om, tegenover den praeadviseur voor dat congres, Prof. Mr. M. W. F. TREUB, die had betoogd, dat de vorm der naamlooze vennootschap zich minder eigenaardig leent om de coöperatieve beginselen in praktijk te brengen, aan te toonen, dat die vereenigingsvorm in tegendeel de voorkeur verdient boven die der coöperatie-wet, 't zij speciaal voor de productieve vereeniging, zooals de heer TJEENK WILLINK betoogde, 't zij in 't algemeen, als de heer JUNG van meening was.

Nog duidelijker en sprekender komt het groote verschil in de meeningen, welke rechtskundige vorm bij de bestaande wetgeving het meest geschikt is om de coöperatieve beginselen tot haar recht te doen komen, uit in het

in het jaar 1902 uitgebrachte rapport eener commissie, door de Maatschappij tot Nut van 't Algemeen benoemd, om een onderzoek in te stellen naar de rechtskundige vormen, waarin hier te lande werkende productieve associaties en credietinstellingen ten dienste der landbouwers of der volksklasse zijn opgericht en naar de moeilijkheden, door deze ten aanzien van hare samenstelling ondervonden, en om daarover een rapport uit te brengen, benevens over de voor elke soort van vereenigingen, bij de bestaande wetgeving, meest gewenschte rechtskundige samenstelling en over de wijzigingen, welke op dit stuk in de wetgeving gewenscht zijn.

Productieassociaties, landbouwassociaties, credietassociaties en bouwassociaties, komen in verschillende wettelijke associatievormen voor en al blijkt bij de verschillende soorten van vereenigingen een zekere voorkeur voor een bepaalden wettelijken associatievorm te bestaan, toch was der commissie gebleken, dat men geen vorm bij uitsluiting als den passenden voor een of andere soort van associatie wist aan te wijzen. Ook had de commissie, op de door haar aan de verschillende vereenigingen gestelde vraag, welke motieven gegolden hadden bij de keuze van den wettelijken vorm der associatie, geen afdoende antwoorden gekregen.

Tegen elk der gebruikte associatievormen — die der naamlooze vennootschap, der coöperatieve vereeniging en der vereeniging naar de wet van '55 — werden bezwaren ingebracht, maar evenzeer werden voordeelen, daaraan verbonden, opgesomd.

Vele vereenigingen, bovenal landbouw- en fokvereenigingen, leven geheel zonder geregelden rechtstoestand.

De commissie komt als resultaat van haar onderzoek

tot de conclusie, dat de associatievorm, die het meest aanbevelenswaard is, die is volgens de coöperatiewet van '76, in 't bijzonder wanneer in die wet eenige door haar wenschelijk geachte en nader uiteengezette veranderingen worden gebracht. Zij voegt aan het slot harer conclusien er nog aan toe, dat naar hare meening de ontwikkeling der coöperatie en de bestudeering van dien ontwikkelingsgang, nog te veel in 't begin zijn, om de juiste formuleering van fijner onderscheidende rechtsregelen voor verschillende coöperatieve associatievormen te vinden, doch dat de noodzakelijkheid van speciale coöperatiewetten zich vroeger of later zal doen gevoelen, naar zij hoopt vroeger dan zij thans verwacht. 1)

Dat ik mij met deze laatste conclusie niet kan vereenigen en die hoop niet deelen, zal uit het vervolg duidelijk worden.

Moge het oordeel der Commissie al ten gunste van den rechtskundigen vorm van de Coöperatiewet van '76 luiden, de praktijk stemt daarmede niet in, zooals de ervaring geleerd heeft; men bezigt wel is waar dien vorm, doch algemeen zijn de klachten over de bezwaren daaraan verbonden. De Coöperatiewet deugt niet, zij is niet zeer bruikbaar voor de toepassing der coöperatie, is men vrij algemeen van oordeel onder de coöperatoren. En immers ook de bovengemelde Commissie voegt aan haar gunstig oordeel omtrent den rechtskundigen vorm volgens de Wet van '76 de voorwaarde toe, dat die wet op verschillende punten wijziging zal ondergaan. Alsdan zullen, meent de Commissie, nieuw op te richten associaties met voorliefde dien

1) Rapport der Commissie der Maatschappij tot Nut van 't Algemeen: De Rechtskundige vormen van Spaarbanken, Productieve en Crediet-Associaties in Nederland, pag. 99 en vlg.

vorm kiezen. Dus ook dan nog slechts eene voorliefde voor den wettelijken vorm, die voor de coöperatieve associatie in 't leven werd geroepen! Maar hoe kan het ook anders zijn.

Naar mijne meening zal de Coöperatiewet van '76 nimmer allen voldoen, welke verbeteringen men daarin ook moge brengen; hiervoor bevat deze wet het groote beletsel in hare omschrijving der coöperatieve vereeniging, in het feit dus, dat zij de coöperatieve vereeniging als zoodanig wil begrenzen en regelen. Het begrip coöperatie is te uitgebreid dan dat het in het keurslijf eener wettelijke omschrijving kan worden gewrongen en de zeer groote verscheidenheid van meeningen, die er bestaat ten aanzien van hetgeen coöperatie is en wat men van haar kan verwachten en door haar bereiken, doet het des te duidelijker aan het licht komen, dat men de coöperatieve vereeniging niet definieeren kan, zóó dat men alles omvat en ieder tevreden stelt.

De Coöperatieve Vereeniging zal derhalve naar een anderen vorm moeten omzien, waar zij onder dak kan worden gebracht. Maar welken?

Bij de overweging van wettelijke regeling van eenen bepaalden vorm van associatie, staat als eerste vereischte voorop, dat men zich een juist beeld vormt van datgene, wat men wil regelen.

De wetgever, die zich voorstelt de coöperatieve vereeniging te regelen, zal dus allereerst zich moeten afvragen wat hij zich voorstelt, dat een coöperatieve vereeniging is en wat deze ten doel heeft.

In deze beschouwing omtrent het jus constituendum betreffende de coöperatie past dan ook een woord over datgene, wat zal moeten worden geregeld.

Wat bedoelt de coöperatieve associatievorm, in welke behoefte wil hij trachten te voorzien?

Het kenmerkende van de coöperatie is wel het steunen op eigen kracht, niet van het individu, maar van de vereeniging van individuen. Het eendracht maakt macht is de grondleus, maar deze is dat ook van de naamlooze vennootschap en nu onderscheidt zich de coöperatieve vereeniging van dien vereenigingsvorm, dat zij haar doel tracht te bereiken door en voor hare leden zelf, terwijl de naamlooze vennootschap slechts door hare leden en minder voor hare leden werkt. Zij heeft de hulp van het kapitaal der leden noodig tot bereiking van haar doel, beloont naar krachten de diensten door dat kapitaal bewezen, maar laat zich, als regel, aan de personen der leden weinig of niets gelegen liggen.

De naamlooze vennootschap is kapitalistisch in haar wezen.

De coöperatieve vereeniging is dit niet. Juist het tegendeel. Het is haar niet te doen om, zooals de naamlooze vennootschap als regel beoogt, door de kracht van haar kapitaal groote ondernemingen te beginnen, daarbij vaak een beroep doende op de groote geldmarkt, maar zij tracht door samenwerking den leden te verschaffen wat deze, op zichzelf staande, niet zouden kunnen verkrijgen. Op de personen der leden komt het er voor haar op aan. En het aantal harer leden moet onbeperkt zijn. Hoe meer kleintjes er zijn, hoe grooter het geheel wordt; hoe meer leden een coöperatieve vereeniging heeft, hoe krachtiger zij in staat zal zijn aan haar doel te beantwoorden.

De coöperatieve vereeniging werkt door eigen kracht en middelen, behartigt de belangen der leden zelf, zonder hulp van buiten. Levert een coöperatieve vereeniging aan niet-leden, geeft zij crediet of verhuurt zij woningen aan

anderen dan hare leden, dan heeft zij haar volkomen zuiver karakter van coöperatieve vereeniging reeds niet meer. Selfhelp is de leus der coöperatie. Coöperatoren drijven op eigen kracht, maar hun streven is dan ook geheel ten eigen bate, niet door maar ook niet voor anderen.

Dit is het groote verschil met de naamlooze vennootschap, wier leden haar hun kapitaal verschaffen, zonder vaak volkomen op de hoogte te wezen van hetgeen de vennootschap beoogt en zeker vaak niet wetende hoe zij tot dit doel tracht te geraken.

Naamlooze vennootschap en hare leden staan zeer vaak ver van elkaar, kennen elkander dikwijls niet.

De coöperatieve vereeniging en hare leden zijn zeer nauw verbonden.

Wil men dus voor deze vereeniging een goeden associatievorm krijgen, dan moet deze aan eischen voldoen, die het mogelijk maken, dat zij zich op bovengemelde grondslagen ontwikkelen kan. Het ledental moet onbeperkt en wisselend kunnen zijn en daarmede direct verband houdend, moet het vermogen der vereeniging voor verandering vatbaar zijn.

Voldoet hieraan een der bestaande wettelijke vereenigingsvormen? De praktijk leert, dat geen dezer voldoen. En een nadere beschouwing van deze wettelijke associatievormen maakt dit begrijpelijk.

De vereenigingsvormen, welke in dit verband van belang moeten worden geacht, zijn: de burgerlijke maatschap of vennootschap, de handelsvennootschappen, het zedelijk lichaam.

Beschouwen wij allereerst de maatschap.

Een maatschap, zegt art. 1655 B. W., is eene overeenkomst, waarbij twee of meerdere personen zich verbinden

om iets in gemeenschap te brengen, met het oog om het daaruit ontstaande voordeel met elkander te deelen.

Het doel der maatschap is derhalve het behalen van stoffelijk voordeel, van winst. Dit beoogt de C. V., althans in de eerste plaats, ook. Hierin ligt dus geene verhindering voor de C. V. om den vorm der maatschap te kiezen. Evenmin hierin, dat een overeenkomst geëischt wordt voor het tot standkomen der maatschap en dat de vennoten verplicht zijn geld of goederen of nijverheid in te brengen. Maar wel ligt het bezwaar in de regeling der maatschap in ons B. W.

De maatschap werkt als zoodanig niet naar buiten. Slechts de handelende vennoten zijn aansprakelijk, de andere niet, tenzij zij eene speciale volmacht voor de handeling hebben afgegeven (art. 1679 en 1681 B. W.)

Een onoverkomelijk bezwaar voor de C. V. vindt men ook in de bepaling van art. 1683 B. W., dat de maatschap eindigt door den enkelen wil van eenige of ook van slechts éenen vennoot, zoo ook door den dood van één der vennoten, behoudens de bepaling van art. 1688. De maatschap is een vereeniging van bepaalde personen en klaarblijkelijk bedoeld voor een gering aantal personen, doch dat aantal is bepaald en als regel onveranderlijk.

Deze voorschriften der wet maken de maatschap als vereenigingsvorm voor de C. V. onbruikbaar, dit behoeft geen nader betoog.

Hetzelfde geldt voor de vennootschap onder firma en de commanditaire vennootschap. Ook bij deze associatievormen valt en staat de vereeniging met de personen, leden der vennootschap, ook hier heeft de wetgever blijkbaar 't oog op een gering aantal vennoten.

Wel kan men aanvoeren, dat de personen der comman-

ditaire vennoten er niets toe doen, maar deze mogen geen daden van beheer verrichten, noch in de vennootschap werkzaam zijn, zij zijn slechts geldschieters, meer niet.

Onder welken associatievorm de C. V. zich dan ook in de praktijk moge voordoen, nimmer heeft zij een dezer drie vereenigingsvormen gekozen.

Een groot aantal leden, welk aantal steeds wisselen kan, en daarmede het kapitaal der vereeniging, is eene levensvoorwaarde voor de C. V. Aan die voorwaarde voldoet geen der genoemde vereenigingen in enig opzicht.

De naamlooze vennootschap, hoewel zich veel beter aanpassende aan de eischen, die de C. V. stelt, levert toch groote bezwaren op. In de voornaamste plaats mogen wij noemen de onveranderlijkheid van het kapitaal. De personen mogen wisselen, maar de wisseling, die het vennootschapsvermogen door de toe- en uittreding van leden zou moeten ondergaan, is hier niet geoorloofd. Het lid der vereeniging moge uittreden, zijn aandeel blijft in het vermogen der vereeniging. Daarom noemt men wel de naamlooze vennootschap eene vereeniging van kapitalen, tegenover andere vereenigingen van personen (maatschap, venn. o. f., e. a.) Dit is echter maar ten deele juist, als men let op art. 43 W. v. K. waar bepaald is, dat zoolang het aandeel niet is volgestort, de oorspronkelijke vennoot of diens erven of rechthebbenden tot de volstorting verbonden blijft, ten ware met een nieuwen verkrijger uitdrukkelijk genoeg genomen en deze alle verantwoordelijkheid op zich neemt.

Het is waar, zoodra de aandeelen zijn volgestort, treedt in verreweg de meerderheid der gevallen de persoon van den eigenaar van het aandeel op den achtergrond en wordt het onverschillig in wiens bezit het aandeel zich bevindt, in welk geval de wet (art. 41 W. v. K.), dan ook bepaalt,

dat de aandelen in blanco mogen worden uitgegeven.

Ook de voorschriften, dat de oprichters der vennootschap ten minste een vijfde van het maatschappelijk kapitaal moeten vertegenwoordigen en er een termijn moet worden bepaald, binnen welken het overige gedeelte der aandelen moet zijn geplaatst, zoomede, dat ten minste tien ten honderd van het maatschappelijk kapitaal moet zijn gestort, zijn voor een C. V. bezwarend.

✓ Ook deze voorschriften wijzen op de onveranderlijkheid van het maatschappelijk vermogen der naamlooze vennootschap en men zegt niet te veel met de bewering, dat deze stabiliteit van het vermogen een onoverkomelijke hinderpaal moet zijn voor de C. V. Deze toch is er op bedoeld om langzaam en zeker te groeien; meest met een gering vermogen begonnen, moet ze haar kapitaal gestadig uitbreiden, niet door bijstorting der leden, doch door toetreding van zooveel mogelijk nieuwe leden. Daarnaast staat als levensvoorwaarde voor eene C. V., dat de leden te allen tijde de vereeniging kunnen verlaten en hun tegoed in het vereenigingsvermogen — Guthaben zooals de Duitsche wet dit noemt — opvorderen.

Mogen al vele naamlooze vennootschappen bestaan, die in hun doel en streven coöperatieve vereenigingen zijn, toch doet dit feit niets af aan de stelling, dat de vorm der naamlooze vennootschap voor de coöperatie niet deugt. Bedoelde coöperatieve vereenigingen zullen zeer zeker dan ook al de bezwaren gevoelen verbonden aan den door haar gekozen vorm. Hare keuze zal dan ook zeker niet juist deze zijn geweest omdat zij van oordeel waren, dat de gekozen vereenigingsvorm voor haar alleszins geschikt was, maar omdat deze van al de bestaande vormen naar hare meening de minste bezwaren oplevert.

Ten slotte het zedelijk lichaam.

Vóór het jaar 1874 constitueerden de coöperatieve vereenigingen zich veelal als zedelijk lichaam volgens de Wet van 22 April 1855. In genoemd jaar weigerde de Minister van Justitie DE VRIES aan eene C. V. te Amerongen de rechtspersoonlijkheid op grond dat de bepalingen der statuten dier C. V. niet vereenigbaar waren met het karakter van een zedelijk lichaam, als zijnde dit eene juridische eenheid. Deze eenheid gedoogde o.a. niet, naar de meening van dien bewindsman, dat de winst onder de leden zou worden verdeeld, dat de leden hoofdelijk aansprakelijk zouden zijn voor de aanzuivering van de tekorten der vereeniging en dat de leden bij uittreden hun inleg konden terugnemen.

Daar deze bepalingen in de statuten van coöperatieve vereenigingen veelvuldig voorkomen, ja gezegd kunnen worden kenmerkende bepalingen voor eene C. V. te zijn, werd door deze beslissing de rechtspositie der C. V. geheel op losse schroeven gesteld. Immers stond voortaan elke C. V. bloot aan het gevaar, dat door het Departement van Justitie de Koninklijke goedkeuring op hare statuten zou worden geweigerd en zij als gevolg daarvan het zonder rechtspersoonlijkheid zou moeten doen.

Het Departement van Justitie weigert dan ook, zooals vermeld wordt in het rapport der bovengenoemde Commissie van de Maatschappij tot Nut van het Algemeen, herhaaldelijk de Koninklijke goedkeuring aan vereenigingen, op grond dat zij het stoffelijk en niet het zedelijk belang der leden beoogen, al blijkt tevens uit gemeld rapport dat dit Departement lang niet altijd consequent die opvatting heeft gehuldigd.

Practisch gesproken is deze associatievorm dus voor de

C. V. onbruikbaar. Tot deze slotsom zou men althans komen op grond van het vorenstaande. In de werkelijkheid echter hebben vele associaties, vooral credietassociaties en landbouwassociaties (vereenigingen tot gemeenschappelijke aankoop), den vorm eener vereeniging naar de wet van 1855 aangenomen, zooals blijkt uit het evengemelde rapport der commissie van de Maatschappij tot Nut van het Algemeen (t. a. p. pag 65).

Maar dan is zulk eene vereeniging, naar de commissie terecht opmerkt (t. a. p. pag. 100), ook verplicht in hare statuten te verbergen, dat hare eigenlijke bedoeling is gericht op het stoffelijk voordeel harer leden. Zij zal bijna onvermijdelijk van hare statuten moeten afwijken, wil zij aan haar eigenlijke doel beantwoorden, en daardoor stelt zij zich even onvermijdelijk bloot aan het gevaar, dat het Openbaar Ministerie op grond dier afwijking, krachtens art. 10 der wet van 1855, aan de rechtbank de vervallenverklaring van de rechtspersoonlijkheid der vereeniging zal vragen. Daarom acht de commissie den vorm der wet van 1855 voor de C. V. beslist te ontraden.

Ik geloof, dat de Minister van Justitie DE VRIES in 1874 geene juiste beslissing heeft genomen, en ik kan ook niet met de daarvoor aangegeven gronden meegaan.

Niet eens ben ik het met 's Ministers meening, dat de hoofdelijke aansprakelijkheid van de leden der bedoelde vereeniging een beletsel vormde voor het verleenen der Koninklijke goedkeuring. Artikel 1698 B. W. zegt wel, dat de leden van een zedelijk lichaam niet persoonlijk aansprakelijk zijn voor de verbintenissen van hetzelfde en dat de schulden alleen kunnen verhaald worden op de goederen van dat lichaam, maar dit sluit toch m.i. volstrekt niet uit, dat de leden zich *tegenover de vereeniging* hoofdelijk

aansprakelijk stellen voor de mogelijke tekorten in de vereenigingskas bij eventueele liquidatie of faillissement. Zulk eene subsidiaire aansprakelijkheid voor de verplichtingen der vereeniging kan niet geacht worden in strijd te zijn met het voorschrift van art. 1698 B. W.

Evenmin zie ik een beletsel voor de toepassing der wet van 1855 in de bepaling, dat de leden eener vereeniging bij uittreden hun inleg mogen opvorderen.

Mr. J. H. BOUDEWIJNSE in zijne dissertatie ¹⁾ (pag. 21) is van meening, dat de terugneming van den inleg door de leden iets onnatuurlijks was bij de vóór 1876 bekende rechtspersonen. Al wat men aan een zedelijk lichaam contribueert, wijdt men, naar zijn opvatting, aan het doel der vereeniging en men verliest alle vorderingsrecht op dien inbreng, en de wet van 1876 schiep eerst een rechtspersoon voor ons recht, die wel een afgezonderd vermogen heeft, doch waar te gelijktijd de leden eene vordering behouden bij uittreden, ten beloope van het door hen ingebrachte kapitaal.

Mr. ROYAARDS spreekt in zijne dissertatie ²⁾ (pag. 101) als zijn meening uit, dat men de bevoegdheid tot het terugnemen van den inleg moet beschouwen als een aan de leden verleend vorderingsrecht, dat den inhoud uitmaakt van het aandeel, beschouwd als een onlichamelijke zaak. Bij deze laatste meening zou ik mij willen aansluiten.

De leden eener vereeniging, die is rechtspersoon, staan hun inleg af aan dien zelfstandigen rechtspersoon; die inleg wordt het eigendom van dien rechtspersoon en onjuist

1) J. H. BOUDEWIJNSE „de Coöperatieve Vereeniging naar Nederlandsch Recht” 1892.

2) A. J. ROYAARDS „Iets over de wettelijke regeling der zoo-genaamde Coöperatieve Vereenigingen” 1875.

komt mij de door sommigen verdedigde opvatting voor, dat de inleg in een C. V. het bijzonder eigendom der leden blijft.

Maar evenmin als er, zooals ik boven betoogde, naar mijne meening bezwaar tegen bestaat te bepalen, dat de leden eener vereeniging met rechtspersoonlijkheid tegenover die vereeniging zich aansprakelijk stellen voor hare schulden, evenmin zie ik strijd met het karakter van een rechtspersoon in de bepaling, dat de leden bij het verlaten der vereeniging een vorderingsrecht hebben op dien rechtspersoon; zij staan in dit opzicht tegenover dien rechtspersoon gelijk met iederen derde. Ook de bepaling, dat jaarlijks de door de vereeniging gemaakte winst onder de leden zal worden verdeeld, was volgens Minister DE VRIES niet overeen te brengen met het begrip van eene juridische eenheid met een afgezonderd vermogen.

Maar waarom niet? Zooals Mr. BOUDEWIJNSE (dissertatie t.a.p. pag. 19) opmerkt, het zedelijk lichaam is toch nooit meer dan middel, nooit doel „an sich”. Ook de rechtspersoon bestaat in het belang der leden en wat de rechtspersoon verkrijgt, verkrijgt hij in het belang der leden, zoodat er niets onnatuurlijks in kan gelegen zijn, dat die leden het door den rechtspersoon behaalde voordeel onder elkander verdeelen.

Eene andere vraag is of de wet van 1855 of, juister gesproken, de artikelen 1690—1703 van het Burgerlijk Wetboek, inderdaad wel het oog hebben gehad op vereenigingen, die de behartiging der stoffelijke belangen harer leden als hoofddoel hebben.

De inrichting der wet van 1855 geeft uitteraard geen licht: algeheel gemis van bepalingen, regelende rechten en bevoegdheden van de organen en de leden der vereenigingen

en van elke bepaling tot bescherming van derden. De wet is uitvoering van het grondwettelijk voorschrift van art. 10 der toenmalige grondwet (art. 9 der bestaande grondwet) en heeft de staatkundige bevoegdheid om zich te vereenigen geregeld en aangegeven op welke wijze vereenigingen rechtspersoonlijkheid kunnen verwerven. Deze bepalingen omtrent de rechtspersoonlijkheid maken een eenigszins zonderling figuur te midden van de andere bepalingen dezer wet. Zij hooren in die wet eigenlijk niet thuis. De wet is van publiekrechtelijken aard en de materie der rechtspersoonlijkheid is van privaatrechtelijken aard. Dit bezwaar is ook gevoeld en uitgesproken, o.a. door THORBECKE, bij de tot standkoming der wet van 1855. 1)

Nu is het echter niet twijfelachtig, dat de bepalingen in het Burgelijk Wetboek betreffende de zedelijke lichamen (artt. 1690—1703) toepasselijk zijn op de krachtens de wet van 1855 erkende vereenigingen alwaar men de regeling der onderwerpen, die ik boven noemde, moet zoeken, doch het springt aanstonds in het oog, dat deze bepalingen niet voldoende zijn.

Zeker voor vereenigingen, die niet de stoffelijke belangen der leden beoogen, zijn deze bepalingen voldoende.

Zoodra echter eene vereeniging de bevordering dier stoffelijke belangen wel bedoelt, mist men voor zoodanige vereeniging veel in die regeling; om een voornaam punt te noemen, elken waarborg voor derden, die met de vereeniging handelen. Daarom wordt in den regel aangenomen, dat onder de zedelijke lichamen van het B. W. vereenigingen met stoffelijke doeleinden niet begrepen zijn.

1) Zie Handelingen der Staten-Generaal 1854/1855 pag. 560 en Bijlagen van de Handelingen 1854/1855 pag. 268.

Hoe men hierover echter ook moge denken, het is een feit, dat, practisch gesproken, de vereenigingsvorm der wet van 1855 voor de coöperatie niet deugdelijk is, daar het steeds van het wisselend inzicht der verschillende Ministers van Justitie zal afhangen of een C. V., die dien vorm kiest, erkend zal worden of niet, of wel zoo'n C. V. moet — zooals wij boven reeds opmerkten — hare eigenlijke bedoelingen in hare statuten verbergen ten nadeele van derden, die met haar zullen handelen.

Juist om die practische onbruikbaarheid der wet van 1855 is in 1876 dan ook de wet op de coöperatieve vereenigingen in 't leven geroepen. Zonder dit practisch bezwaar zouden er naar mijn oordeel geen principieele bedenkingen tegen bestaan om de coöperatieve vereeniging onder te brengen onder de wet van 1855, al moet ik er dadelijk aan toevoegen, dat de voorschriften dier wet, of liever die van bovengenoemde bepalingen van het Burgerlijk Wetboek, zooals ik boven reeds aantoonde, daarvoor wel wat sober zijn en vele punten ongeregeld laten, waaromtrent regeling toch zeker gewenscht mag heeten.

Alles tezamen genomen kan de vorm van het zedelijk lichaam naar de Wet van 1855 voor de C. V. niet een geschikte geacht worden.

Uit het vorenstaande zal naar ik meen voldoende gebleken zijn, dat geen der bestaande vereenigingsvormen voldoende ruimte aanbiedt voor de tallooze schakeeringen waaronder de C. V. zich voordoet. Het gebied der coöperatie is onbeperkt en de verscheidenheid van inzichten, op welke wijze zij 't beste in praktijk is te brengen, is het evenzeer.

Waaraan heeft dus de C. V. behoefte?

Aan eenen nieuwen vereenigingsvorm, maar dan niet een die, gelijk geschied is in de wet van 1876, het begrip

C. V. begrenst, maar een, wiens omvattingsvermogen onbegrensd is, waaronder elke vorm van maatschappelijke samenwerking, die men gewoon is te noemen coöpereren, zal kunnen worden gebracht.

Dit heeft de Zwitsersche wetgever ingezien en daarom heeft hij onder den naam van Genossenschaften een vereenigingsvorm in het leven geroepen voor alle vereenigingen, die samenwerking beoogen ter voorziening in stoffelijke behoeften, doch voor wie geen der bestaande vennootschapsvormen passend is, en onder den naam van Vereine een associatievorm voor alle vereenigingen, die geestelijke doeleinden nastreven.

Geen definitie, geen nauwkeurige afbakening van grenzen, waardoor talrijke vereenigingen verhinderd konden worden dezen associatievorm te kiezen. Elke vorm van maatschappelijke samenwerking vindt hier hare plaats.

Naar mijn bescheiden meening is deze weg, ons door Zwitserschen wetgever aangegeven, de aangewezene, om te komen tot een goede, practische regeling der zich onder zoo tallooze schakeeringen vertoonende wijze van maatschappelijke samenwerking, die men coöperatie noemt.

Door het Zwitsersche voorbeeld te volgen zou men verkrijgen een vereenigingsvorm voor alle vereenigingen met stoffelijke doeleinden, die niet zijn vereenigingen, die den vorm van maatschap, van een vennootschap van koophandel of van reederij aannemen, en daar naast een vereenigingsvorm voor alle vereenigingen met niet stoffelijke, doch ideëele doeleinden, onze zedelijke lichamen.

De wetgever schepe geen nieuwen associatievorm, want de daarvoor gegeven regeling zal immer te eng blijken, steeds zullen er vormen van maatschappelijke samenwerking zijn of geboren worden, die aan de bestaande,

nauwkeurig begrensde associatievormen niet voldoende hebben.

Eene groote, onbegrensde groep, als die der Genossenschaften van het Zwitsersche recht, geeft ruimte aan alle vereenigingen, die zich niet kunnen of willen constitueeren volgens een der bestaande associatievormen.

De vereenigingsvorm van de wet van 1855 zou aan dezen eisch voldoen, indien daartegen niet, zooals ik vroeger reeds betoogde, bezwaren van practischen aard aanwezig waren, en tevens de regeling dier wet en van de daarmede verband houdende bepalingen in de artt. 1690—1703 van het B. W. voor tallooze vereenigingen onvoldoende was.

Wil men de coöperatie bevorderen, ook door middel van eene doelmatige wetgeving, dan geve men haar eene regeling als ik hier bedoel: dezen eisch mag de coöperatie billijkerwijze aan den wetgever stellen. De wetgeving van 1876, in die dagen, toen men nog zoo bitter weinig practische ervaring hier te lande had van de coöperatie, in zekeren zin als eene proefneming voor haar geschapen, is gebleken geheel onvoldoende te zijn. Nu vraagt zij om eene betere.

Het model daarvoor vindt men naar mijn overtuiging in de Zwitsersche regeling der Genossenschaften.

Welke zijn nu de eischen waaraan de regeling, zooals ik mij die voorstel, zal moeten voldoen?

In de eerste plaats zal de regeling eenvoudig moeten zijn; waar vrijheid gelaten kan worden moeten geene bindende voorschriften gegeven worden en waar de wetgever noodig vindt voorschriften te geven, moeten deze echter, waar mogelijk, slechts van kracht worden verklaard indien de statuten over die punten zwijgen. In dit opzicht kan

de wet van 1876 tot voorbeeld strekken, in slechts weinige artikelen geeft die wet de regelen, die men toenmaals noodig oordeelde, en laat vrijheid aan de statuten waar zij dit mogelijk acht.

Die vrijheid dient echter beperkt te worden op sommige punten, die van zoodanig gewicht mogen worden geacht, dat de wetgever daarvoor zelf dwingende voorschriften dient te geven. Ik heb hierbij het oog op die voorschriften waardoor de belangen van derden, die met de vereenigingen in aanraking komen, worden beschermd en die waardoor wordt verkregen, dat de nieuwe vereenigingsvorm wordt onderscheiden van de naamlooze vennootschap.

Genoemde vennootschap is bedoeld als vereeniging van grootere of kleinere kapitalen en is onderworpen aan eigenaardige, daarvoor gegeven voorschriften.

Voor de coöperatieve vereeniging, die op anderen grondslag staat, zijn andere voorschriften noodig. Dergelijke bepalingen mist men in de wet van 1855 en in de bepalingen omtrent de zedelijke lichamen in het B. W. en juist om deze reden dunkt mij o. a., gelijk ik reeds opmerkte, de vereenigingsvorm volgens die wet voor de coöperatie niet geschikt.

De volgende onderwerpen eischen daarom naar mijne meening een dwingende regeling als ik boven bedoelde.

In de eerste plaats waarborge de wet, dat zoo groot mogelijke openbaarheid worde gegeven aan de zaken der betreffende vereenigingen, en moet zij positieve voorschriften bevatten omtrent de openbaarmaking der statuten en de onderwerpen, die in die statuten geregeld *moeten* worden.

Deze openbaarheid wordt in het belang van derden, die met de vereeniging in aanraking komen, vereischt. De ver-

eenigingen, die het onderwerp dezer regeling zullen uitmaken, zijn van zeer verschillenden aard en worden voor het overgrootste deel met geen of een zeer gering aanvangsvermogen opgericht, zoodat men als eisch mag stellen, dat derden zich volkomen op de hoogte kunnen stellen van het doel en de inrichting der vereeniging en de wijze waarop deze dat doel zal trachten te bereiken. Daaruit volgt vanzelf, dat de openbaar te maken statuten eene regeling zullen moeten bevatten van enkele bepaalde onderwerpen, die de wet voorschrijft en waaromtrent het voor derden van belang moet geacht worden zich op de hoogte te kunnen stellen, als daar zijn het bestuur en het toezicht op diens handelingen, het vermogen der vereeniging, de aansprakelijkheid der leden enz.

Tevens vloeit er uit voort, dat de akte van oprichting schriftelijk moet worden opgemaakt, waarbij zich de vraag voordoet of de akte notarieëel moet worden verleden, of wel of met een onderhandsche akte kan worden volstaan.

Ik ben geneigd dit laatste voldoende te achten. In geen der boven beschouwde buitenlandsche wettelijke regelingen der coöperatieve vereeniging is, zooals in onze wet van '76, op straffe van nietigheid voorgeschreven, dat de akte van oprichting notariëel moet worden verleden, integendeel vergenoegen de meeste zich met voor te schrijven, dat zij in schrift moet vervat zijn, de andere laten de keuze, doch stellen den eisch, dat de akte, zoo zij onderhandsch is, in dubbel zal worden opgemaakt.

De groote waarde, die men over het algemeen aan de notariëele akte van oprichting hecht, is voornamelijk gelegen in den waarborg, dien men er in ziet tegen het tot stand komen van tal van vereenigingen, die niet aan

de wettelijke voorschriften voldoen. 1) Maar daarbij wordt echter erkend, dat de kosten eener notariële akte voor zeer vele coöperatieve vereenigingen zeer bezwarend zijn.

Mij wil het voorkomen, dat de eisch der notariële akte niet behoeft te worden gehandhaafd, indien men ook hierin het voorbeeld der Zwitsersche regeling volgt, door te bepalen, dat de akte moet worden ingeschreven in een openbaar register, welke inschrijving alsdan niet zal kunnen geschieden, indien de statuten niet aan de gestelde wettelijke vereischten voldoen.

Aan de inschrijving in bedoeld register verbindt de wet de verkrijging der rechtspersoonlijkheid. Eene niet ingeschreven vereeniging bestaat dan wel wettig, krachtens art. 1 der wet van 1855, maar eerst door de bovenbedoelde inschrijving wordt zij rechtspersoon, wat voor de coöperatieve vereeniging een levensvraag is. Dat deze buiten de rechtspersoonlijkheid het niet kan stellen, behoeft natuurlijk geen betoog.

Verder bepale de wet, dat er een bestuur zal zijn, dat de vereeniging vertegenwoordigt, en dat de namen der bestuursleden in het bovenbedoelde register moeten worden openbaar gemaakt.

Omtrent de samenstelling en bevoegdheden van het bestuur worde alle vrijheid aan de statuten gelaten, waarbij echter uitdrukkelijk in het belang van derden moet worden voorgeschreven, dat tegenover derden, die bona fide met de vereeniging handelen, het bestuur geacht moet worden tot al die handelingen bevoegd te zijn, die het doel der vereeniging met zich brengt.

1) Zie o.a. Rapport der Commissie van de Maatschappij tot Nut van 't Algemeen: „De Rechtskundige vormen van Spaarbanken, Productieve en Credietassociaties in Nederland,” pag. 106.

Aan het bestuur worde de verplichting opgelegd, een ledenlijst op te maken en deze te deponeren ter plaatse waar het meergemelde register wordt gevoerd en voor de richtige bijhouding daarvan zorg te dragen. Deze lijst moet alle namen der aanwezige leden bevatten, met aanwijzing van hunne woonplaats, het tijdstip hunner toetreding en uittreding en het bedrag van de door hen gestorte en aan hen terugbetaalde gelden.

Te allen tijde moet aan ieder inzage van deze lijst openstaan, opdat derden zich steeds op de hoogte kunnen stellen van den oogenblikkelijken toestand, vooral op finantiël gebied, der vereeniging.

Uitdrukkelijk eische de wet ook, dat in het toezicht op het bestuur wordt voorzien door benoeming van een commissie of raad van toezicht en bepale voorts, op voorbeeld der Belgische en Duitsche wet, dat de vereenigingen periodiek zullen worden onderworpen aan eene contrôle van van overheidswege daartoe aangestelde deskundigen, of wel van deskundigen, aangewezen door eene door den Staat erkende federatie, indien de vereeniging tot die federatie behoort. 1)

Een bepaalde leemte mag men het in de wet van '76 noemen, dat deze niet anders voorschrijft, dan dat in de statuten moet worden geregeld het toezicht op de handelingen van het bestuur. Juist deze vereenigingen, met hun wisselend ledental en daarmede gepaard gaand wisselend kapitaal, en met, als regel genomen, geringe finantiële

1) Zulke federaties kent men in de coöperatieve wereld in ons land ook reeds, n.l. zuivelbonden, de Coöperatieve Vereeniging van Raiffeisen-banken en Landbouwvereenigingen te Utrecht, de Nederlandsche Coöperatieve Bond.

draagkracht, hebben aan een nauwlettend toezicht op hun beheer behoefte.

Bijzonder wijde de wetgever zijne aandacht aan de regeling van de rechten en verplichtingen der leden. Juist bij de regeling van dit onderwerp heeft de wetgever de gelegenheid zoodanige voorschriften te geven, dat de nieuwe vereenigingsvorm scherp wordt onderscheiden van de naamlooze vennootschap. Voor wien de eene vorm voor zijn doel nuttig is, moet de andere vorm onbruikbaar zijn.

Behoudens uitzonderingen toch geldt voor de naamlooze vennootschap het volgende: De naamlooze vennootschap heeft behoefte aan kapitaal en doet daarom een beroep op de kapitalen. Niet om de leden is het haar te doen, maar om het kapitaal, dat zij noodig heeft. En dit kapitaal wordt haar gaarne verschaft. De aandeelen eener naamlooze vennootschap zijn een gewilde geldbelegging. Maar dit geld moet niet te vast liggen, de aandeelen moeten verhandelbaar zijn. Volgestorte aandeelen zijn dan ook niet op naam. Juist deze verhandelbaarheid der aandeelen maakt het publiek, dat een grooter of kleiner vermogen bezit, geneigd zijn geld daarin te beleggen.

De persoon des aandeelhouders is een *quantité négligeable*, het aandeel treedt er voor in de plaats.

Hierin ligt het kenmerkende onderscheid met de coöperatieve vereeniging.

Daar juist is de persoon der leden alles, juist met het oog op, in 't belang van de personen zelf, wordt deze vereeniging opgericht. Zij vraagt niet van hare leden, doch integendeel brengt ze iets, goedkoopere levensbehoeften, gemakkelijk crediet, goedewoningen etc. Hier geldt het belang der leden door de vereeniging, terwijl bij de naamlooze vennootschap geldt het belang der vereeniging door de leden.

Ik zou daarom dit punt als volgt geregeld wenschen te zien.

Het lidmaatschap zij persoonlijk, dus niet overdraagbaar. De vereeniging zij eene zuivere vereeniging van personen, in tegenstelling met de naamlooze vennootschap, waarbij de personen der leden bijna geheel op den achtergrond blijven. Daaruit volgt van zelf, dat het lidmaatschap niet voor overdracht vatbaar moet zijn. Zelfs eene verkrijging van het lidmaatschap door opvolging na den dood, zooals de Engelsche Industrial and Provident Societies Act die kent, of eene overdracht der aandeelen aan „coassociés” zooals de Belgische wet toelaat, komt mij niet gewenscht voor.

De bepaling, dat het lidmaatschap niet overdraagbaar is, zij er eene van dwingenden aard, waarvan derhalve in de statuten niet mag worden afgeweken. Hierdoor wordt voorkomen, dat de aandeelen van deze vereenigingen worden gebruikt als geldbelegging en zij voorwerp worden van speculatie.

Vrije toetreding worde in de wet als regel aangenomen, doch aan de statuten vrijheid gelaten om daarvan afwijkende bepalingen te geven.

Als dwingende bepaling, waarvan afwijking in de statuten niet is toegelaten, worde voorgeschreven, dat de leden te allen tijde uit de vereeniging kunnen treden, met inachtneming van een in de statuten vastgestelden opzeggings-termijn.

De vrijheid voor de leden om de vereenigingen te allen tijde te kunnen verlaten is naar mij voorkomt, een kenmerk eener ware coöperatieve vereeniging, het is een der eigenaardige aantrekkelijkheden der coöperatie, dat men nimmer gedwongen is deel te blijven uitmaken zijner

vereeniging en bij het verlaten daarvan zijn gestorte gelden mag opvorderen.

Een voornaam punt in dit verband is de vraag of, en zoo ja, welk recht den leden bij uittreding moet worden toegekend tot opvordering van hun tegoed in het vereenigingskapitaal. Ik zoude geneigd zijn te meenen op den zooeven gemelden grond, dat in de wet zonder meer dat recht der leden moet worden erkend, doch ik kan mij gevallen denken, dat dit niet gewenscht mag heeten. Voor winkelveeenigingen e. d. is de erkenning van dat recht zonder bezwaar, maar voor andere vereenigingen, als b. v. credietvereenigingen en productieveeenigingen, die voor hun bedrijf kapitaal behoeven, kan de plotselinge opvordering van grootere of kleinere bedragen wellicht bezwaren met zich brengen.

Ik zou daarom in de wet als regel gesteld willen zien, dat de leden hun te goed bij uittreding kunnen opvorderen, doch aan de statuten vrijheid zien gelaten, om daarvan afwijkende bepalingen te geven.

Een tweede, mede zeer belangrijk, punt is de regeling der aansprakelijkheid der leden, welke regeling naar mijn meening mede een factor vormt om eene goede afscheiding te verkrijgen van de naamlooze vennootschap.

In de onderscheiden buitenlandsche wetgevingen is, zooals wij vroeger zagen, de aansprakelijkheid van de leden der coöperatieve vereenigingen zeer verschillend geregeld.

Men ontmoet zoowel de beperking der aansprakelijkheid tot het aandeel in de Engelsche wet, als de solidaire aansprakelijkheid met het geheele vermogen der leden in de Zwitsersche wet, die echter toelaat, dat in de statuten elke persoonlijke aansprakelijkheid der leden kan worden uitgesloten.

De beslissing op dit punt is niet gemakkelijk. In de wet zonder meer te bepalen, dat de aansprakelijkheid zal zijn beperkt tot het aandeel of wel, zoo er geene aandelen zijn, dat alle persoonlijke aansprakelijkheid der leden zal zijn uitgesloten, dunkt mij beslist af te keuren.

De coöperatie is eene samenwerking van een groot aantal kleine krachten, waardoor mogelijk wordt een doel te bereiken, dat die kleine krachten elk op zichzelf nimmer zouden kunnen bereiken. De coöperatieve vereeniging heeft dus geen kapitaal achter zich, dat vertrouwen inboezemt aan derden en waardoor deze genoopt worden met de vereeniging te handelen en vooral haar crediet te schenken. En toch hebben de coöperatieve vereenigingen dat vertrouwen, dat crediet noodig. Sterk komt dit op den voorgrond bij credietvereenigingen. Op welke wijze moeten deze dan zich het zoo hoog noodige crediet waardig zien te maken? Het antwoord ligt voor de hand, door het voorschift, dat de leden der vereeniging hoofdelijk met hun gansche vermogen aansprakelijk zullen zijn voor de verbintenissen der vereeniging.

Deze aansprakelijkheid moet echter slechts subsidiair zijn, d. w. z., dat de leden slechts behoeven op te komen voor dat gedeelte der schulden, tot betaling waarvan het vereenigingsvermogen te kort schiet.

Maar niet voor alle coöperatieve vereenigingen kan de hoofdelijke aansprakelijkheid worden voorgeschreven. Voor winkelvereenigingen, in 't algemeen voor de distributieve of consumptieve coöperatie, deugt zij niet.

Het publiek, dat als lid eener winkelvereeniging slechts verlangt goede waren tegen matige prijzen te verkrijgen, is er niet op gesteld zich bezwaard te zien met eene zoo groote aansprakelijkheid.

En zulke vereenigingen hebben ook niet die behoefte aan die aansprakelijkheid harer leden, daar zij in den regel geen crediet van buiten noodig hebben.

Zonder meer de leden in de wet hoofdelijk met hun geheele vermogen aansprakelijk te stellen, schijnt mij daarom niet aanbevelenswaardig toe. Ik zou er dus de voorkeur aan geven om, op 't voorbeeld der Zwitsersche wet, te bepalen dat, indien de statuten niet anders bepalen, de leden hoofdelijk met hun geheele vermogen aansprakelijk zijn voor de verbintenissen der vereeniging.

Eene positieve bepaling als wordt aangetroffen in art. 688 der Zwitsersche wet, dat in de statuten elke persoonlijke aansprakelijkheid der leden kan worden uit^{31a}gelaten, lijkt mij niet aan te bevelen.

De vrijheid om dit in de statuten te bepalen, ligt toch reeds in de woorden „indien de statuten niet anders bepalen” en het dunkt mij beslist te ontraden, den vereenigingen door eene wetsbepaling als bovenbedoeld als 't ware een aanwijzing te geven om een dergelijke beperking in de statuten op te nemen.

Eene zoo groote beperking van de aansprakelijkheid der leden acht ik zoo weinig aan te bevelen, dat ik deze gaarne in de wet geheel zou zien uitgesloten, indien men dan niet noodwendig zou moeten komen tot vaststelling der hoofdelijke aansprakelijkheid, wat, zooals ik reeds opmerkte evenzeer bezwaren met zich brengt. Immers verbod van beperking van de aansprakelijkheid tot het aandeel of, zoo er geene aandeelen zijn, verbod van uitsluiting van elke persoonlijke aansprakelijkheid der leden in de wet op te nemen en daarbij toch niet de hoofdelijke aansprakelijkheid met het geheele vermogen zonder meer te aanvaarden, lijkt mij niet mogelijk. Waar zou men dan de grens moeten stellen,

beneden welke de aansprakelijkheid der leden niet zou mogen worden teruggebracht? Elke zoodanige grens zou ten zeerste willekeurig zijn.

Kan men dus niet ontkomen aan de noodzakelijkheid om de uitsluiting der persoonlijke aansprakelijkheid der leden mogelijk te laten, zoo lijkt het mij toch — ik herhaal het — ongeraden om met zoovele woorden in de wet te bepalen dat die mogelijkheid open staat.

Door die uitsluiting der aansprakelijkheid in de wet valt een onderscheid met de naamlooze vennootschap weg en ook daarom moet de wet zich op het standpunt stellen, dat de hoofdelijke aansprakelijkheid voor de coöperatieve vereeniging als regel de aangewezenen is en dat zij slechts uit praktische overwegingen toelaat uitzondering op dien regel in de statuten te maken.

Is in de statuten de aansprakelijkheid der leden dus op geenerlei wijze beperkt, dan zijn de leden stilzwijgend met hun gansche vermogen aansprakelijk voor de eventueele tekorten in het vereenigingsvermogen. Wordt daarentegen de aansprakelijkheid der leden in de statuten uitgesloten, of beperkt, dan vordere de wet, dat hiervan uitdrukkelijk melding worde gemaakt bij de openbaarmaking van de akte van oprichting.

Deze bepaling treffen wij ook aan in de Zwitsersche wet, die dit punt blijkbaar van zoo groot gewicht achtte, dat zij het noodig oordeelde voor te schrijven, dat de algeheele uitsluiting der aansprakelijkheid naast de openbaarmaking der statuten nog eens uitdrukkelijk zal worden vermeld. Mij ook komt dit voorschrift alleszins wenschelijk voor en evenzeer op voorbeeld der Zwitsersche wet, zou ik in onze wet als sanctie op dit voorschrift willen zien bepaald, dat, in geval de uitsluiting der aansprakelijkheid niet behoorlijk

in het register, bestemd voor de openbaarmaking der akten van oprichting der coöperatieve vereenigingen, is vermeld, die uitsluiting niet van kracht zal zijn, doch in plaats daarvan de regel, de hoofdelijke aansprakelijkheid der leden zal worden aangenomen.

Voorts schrijve de wet ook uitdrukkelijk voor, dat de aansprakelijkheid van een lid, dat uit de vereeniging is getreden, of van de erfgenamen van een overleden lid, nog voortduurt gedurende een bepaalden tijd na het uit-treden of overlijden van het lid. Hiertoe lijkt mij een tijdruimte van een jaar, zooals onze wet van '76 aangeeft, wel voldoende. Deze bepaling toch heeft de strekking om te voorkomen, dat de leden, een mislukking en failliet-verklaring der vereeniging ziende aankomen, zich zullen haasten om zich aan de gevolgen daarvan door uittreding te onttrekken en daarom lijkt mij de termijn van een jaar genoegzaam om dit doel te bereiken. De praktijk zal echter, ter bepaling van dezen termijn, de beste weg-wijzer zijn.

Tegenover deze verplichting worde als tegenwicht bepaald, dat een uitgetreden lid of de erfgenamen van een gestorven lid, nog gedurende een jaar na de uittreding of den dood van het lid, aanspraak behouden op een even-redig deel van de overblijvende baten, ingeval van liquidatie der vereeniging.

Verdere dwingende bepalingen in de wet komen mij niet noodig voor. Dit wil natuurlijk niet zeggen, dat ik eene wet volledig zou achten, die slechts de voorschriften zou bevatten, die ik boven heb behandeld. Het spreekt haast vanzelf, dat dit niet het geval is.

Het vermogen der vereeniging, de verdere verplichtingen van het bestuur, van het college van toezicht, de rechten

van de algemeene vergadering, de wijze van bijeenroeping daarvan en de wijze van stemmen in die vergadering en de beëindiging en vereffening der vereeniging, dit zijn alle onderwerpen, waaromtrent eene goede wet bepalingen zal moeten bevatten, doch slechts van regelenden, niet van dwingenden aard. Aan de statuten worde op deze punten vrijheid gelaten en de wet geve slechts regelen voor 't geval, de statuten daarover zwijgen. De wet diene hier slechts als leidraad.

Op sommige der hier genoemde punten zal het wellicht wenschelijk zijn, dat de wetgever enkele dwingende voorschriften geeft, zooals omtrent de periodieke rekening en verantwoording van het bestuur, de gevallen waarin de vereeniging wordt opgeheven en de wijze der liquidatie, maar de beschouwing dezer onderwerpen zou mij te ver voeren. Het was geenszins mijn doel om een volledig schema te geven van een wettelijke regeling der coöperatie.

Ik heb slechts bedoeld aan te geven, op welke wijze enkele hoofdpunten der wettelijke regeling, zooals ik die wenschelijk zou achten, naar mijne meening zullen moeten worden geregeld. Ik heb daartoe in het bijzonder die hoofdpunten beschouwd, die, wanneer zij worden geregeld als ik boven heb aangegeven, naar ik meen eene zoo goed mogelijke afgrenzing zullen geven tusschen de onderwerpelijke vereenigingen en de naamlooze vennootschap. Wordt dit doel bereikt, dan heeft men in eene zoodanige wet, naar mijn overtuiging, eene regeling, die op de beste wijze de belangen bevordert, zoowel van de leden der vereenigingen, als van derden, die met haar handelen.

Ten slotte rest mij nog een enkel woord omtrent de vereenigingen, die geen stoffelijke maar geestelijke en

ideëele doeleinden najagen, die vereenigingen, die in de Zwitsersche wet „Vereine” (Autres Sociétés) worden genoemd.

Hier geen stoffelijke belangen, of juister gezegd hier treden de stoffelijke belangen geheel of voor het grootste deel op den achtergrond. De wettelijke regeling dezer vereenigingen stelt daarom ook geheel andere eischen dan die der vereenigingen, die bedoelen in de stoffelijke behoeften der leden te voorzien. De bescherming van derden, die met de vereeniging in betrekking komen, de regeling der financiële verhouding van de leden tegenover de vereeniging, de rechten en de verplichtingen der leden, deze treden op den achtergrond, de noodzakelijkheid van dwingende bepalingen omtrent deze punten bestaat hier niet. De band tusschen de leden en de vereeniging kan veel losser zijn.

Waaraan deze vereenigingen daarom in de allereerste plaats behoefte hebben, is het bezit van rechtspersoonlijkheid. Nog meer dan bij de vereenigingen met stoffelijk doel komt hier de eisch van het bezit van rechtspersoonlijkheid op den voorgrond. De vereeniging moet eene zelfstandige eenheid vormen, met eigen persoonlijkheid en wil, afgescheiden van die der leden.

Deze eisch, zoude ik meenen, is de eenige die men voor deze vereenigingen behoeft te stellen. Op alle andere punten late de wet geheel vrijheid en geve slechts regelende voorschriften, die van kracht zullen zijn voor het geval de statuten niet anders bepalen of over die onderwerpen het stilzwijgen bewaren.

Aan deze eischen voldoen geheel de bepalingen vervat in de artikelen 1690 t/m 1702 van het Burgerlijk Wetboek regelende de zedelijke lichamen, zoodat naar mijne meening,

voor de onderwerpelijke vereenigingen aan eene andere regeling geene behoefte bestaat, en deze bepalingen zonder meer op die vereenigingen toepasselijk zouden kunnen worden verklaard.

Een tweede vraag is op welke wijze zij de rechtspersoonlijkheid moeten kunnen verwerven. In dit verband vragen natuurlijk terstond onze aandacht de voorschriften van de artikelen 5 t/m 12 der Wet van 22 April 1855 (Staatsblad n° 32), waarbij bepaald wordt, dat eene vereeniging slechts de rechtspersoonlijkheid verkrijgt na voorafgaande wettelijke of koninklijke goedkeuring der statuten, al naar mate de vereeniging voor langer of korter dan 30 jaren wordt opgericht. In de praktijk wordt die goedkeuring der statuten slechts bij Koninklijk Besluit verleend.

Maar nu is het een slechts te algemeen erkend feit, dat die Koninklijke goedkeuring geenerlei waarborg geeft, dat de vereeniging, die deze goedkeuring verwerft, in volmaakte overeenstemming met de wetten en de goede zeden is. Die goedkeuring wordt weliswaar niet verleend aan eene vereeniging, die tot de verboden vereenigingen behoort, d. w. z. strijdig is met de openbare orde. Als strijdig met de openbare orde acht de wet die vereeniging, welke ten doel heeft ongehoorzaamheid aan of overtreding van de wet of eene wettelijke verordening, aanranding of bederf der goede zeden, en stoornis in de uitoefening der rechten, van wien het ook zij.

Doch het spreekt wel van zelf, dat eene vereeniging, die een of meer dezer verboden doeleinden wenscht na te jagen, zich wel wachten zal daarvan in de statuten te doen blijken. De statuten eener zoodanige vereeniging zullen er onberispelijk uitzien, de goedkeuring zal niet kunnen worden geweigerd en eerst daarna zal blijken wat

de strekking en het karakter der vereeniging is. Dat dit bezwaar niet denkbeeldig is heeft de praktijk genoegzaam geleerd. Ik wil hiervoor slechts als voorbeeld noemen, de Koninklijke goedkeuring van de alom bekende Club international de Bienfaisance.

Zonder vrees voor tegenspraak mag men dan ook zeggen, dat de Koninklijke goedkeuring gebleken is van nul en geener waarde te zijn en slechts begeerlijk voor die vereenigingen, die in de Koninklijke goedkeuring een zeker deftig cachet zien of wel eene sanctie van hoogerhand op hunne inderdaad onwettige of onzedelijke bedoelingen, om daardoor het groote publiek zand in de oogen te strooien.

Reeds herhaaldelijk is dan ook aangedrongen op wetswijziging op dit punt, aan welken aandrang de regeering ten slotte gehoor heeft gegeven, door indiening eener wijziging van de wet van 1855 bij Koninklijke Boodschap van 26 October 1906. De regeering heeft daarmede haren goeden wil getoond, doch hierbij is het dan ook gebleven, het ontwerp is nog steeds ontwerp. Doch de indiening ervan is het bewijs dat de Regeering inzag, dat het preventief toezicht der overheid op de vereenigingen, die de rechtspersoonlijkheid wenschen te verwerven, ten eenenmale zijn doel mist en dat daarom het stelsel der wet van 1855 gewijzigd dient te worden.

Het ontwerp eischt voor de verkrijging der rechtspersoonlijkheid, dat de statuten der vereeniging bij notarieele akte zullen worden verleden, in de Nederlandsche taal gesteld zullen zijn en zullen vermelden:

- den naam der vereeniging;
- de gemeente, in het rijk in Europa, waar zij is gevestigd;
- haar doel en middelen, waarmede zij dit tracht te bereiken;

den dag van oprichting en den tijd, waarvoor zij is aangegaan;

de wijze, waarop het lidmaatschap wordt verkregen en verloren;

de wijze van samenstelling van het bestuur:

de wijze, waarop in de statuten wijziging kan worden gebracht.

De notarieele akte moet in authentiek afschrift ter inzage van een ieder worden neergelegd ter griffie van het kantongerecht, binnen welks rechtsgebied de vereeniging is gevestigd en daarna worden openbaar gemaakt in de Staatscourant.

Door voldoening aan deze voorschriften krijgt de vereeniging rechtspersoonlijkheid, derhalve geheel buiten eenig toedoen van de overheid; zelf heeft zij dit in de hand.

Nog verder gaat het Schweizerische Zivilgesetzbuch van 10 December 1907, in werking getreden op 1 Januari 1912, ten opzichte der zoogen. Vereine. Artikel 60 bepaalt: „Vereine, „die sich eine politischen, religiösen, wissenschaftlichen, „Künstlerischen, wohltätigen, geselligen oder andern nicht „wirthschaftlichen Aufgabe widmen, erlangen die Persön- „lichkeit, sobald der Wille, als Körperschaft zu bestehen, „aus den Statuten ersichtlich ist. Die Statuten müssen in „schriftlicher Form errichtet sein und über den Zweck „des Vereins, seine Mittel und seine Organisation Auf- „schluss geben”.

Hier wordt dus voldoende geoordeeld, als slechts de wil om als corporatie op te treden op genoegzame wijze uit de statuten blijkt. Alsdan treedt de vereeniging eo ipso als rechtspersoon op.

Het Deutsche Bürgerliche Gesetzbuch bevat in de §§ 21 en vlg. eene regeling, krachtens welke vereenigingen, die

geen oeconomische doeleinden (wirthschaftlicher Geschäftsbetrieb) nastreven, de rechtspersoonlijkheid verkrijgen door inschrijving in een daartoe bestemd register, waarbij echter aan de administratieve overheid gedurende een zekeren termijn verzet tegen de inschrijving is opengelaten.

Het stelsel der Duitsche Wet komt mij zonder twijfel het meest aanbevelenswaardig voor.

Het bezwaar, dat aan de regelingen kleeft, zooals het ontwerp tot wijziging der wet van 1855 en de Zwitserse wet ten opzichte der Vereine bevatten, is, dat daaraan meerdere of mindere rechtsonzekerheid is verbonden.

Ditzelfde bezwaar geldt ook voor de regeling der rechtspersoonlijkheid in de wet van 1876 op de coöperatieve vereenigingen, en nu moge, zooals in de Memorie van Toelichting op bovenbedoeld wetsontwerp wordt gezegd, gedurende de jaren, die de coöperatiewet werkt, dit bezwaar zich in de praktijk slechts zeer zelden hebben doen gevoelen, toch kan het niet ontkend worden, dat dit bezwaar bestaat, zij 't dan ook meer theoretisch dan practisch.

Wel kunnen, zooals de gemelde Memorie van Toelichting ook opmerkt, de belanghebbenden zelf toezien, dat aan het vereischte tot verkrijging der rechtspersoonlijkheid door de vereeniging is voldaan, doch dit alles neemt niet weg, dat het bestaande gevaar voor rechtsonzekerheid een gebrek in de regeling moet worden genoemd.

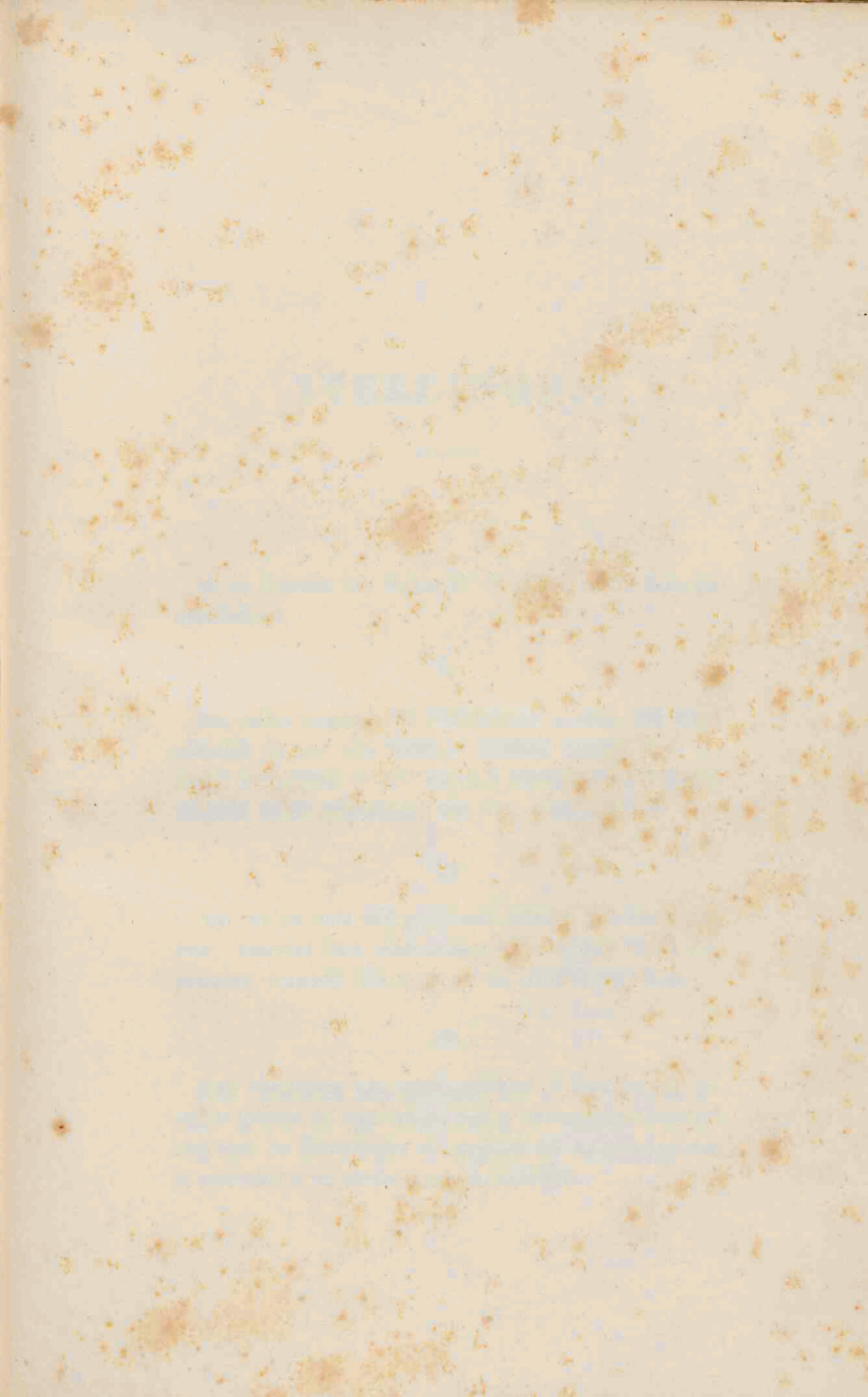
Dit gebrek kleeft niet aan de regeling der rechtspersoonlijkheid verbonden aan eene positieve handeling, de inschrijving in een register. Deze handeling kan men controleeren, men kan zich vergewissen of de inschrijving heeft plaats gehad en is dit geschied, dan heeft men zekerheid omtrent de rechtspersoonlijkheid der vereeniging en men weet, dat de vereeniging is opgericht overeenkomstig de wettelijk gestelde

eischen, want de inschrijving ware niet gevolgd, zoo niet aan die eischen was voldaan.

Tegen de regeling in het ontwerp tot wijziging der wet van 1855 heb ik bovendien nog een tweede bezwaar, n.l. dat de statuten bij notariële akte moeten worden verleden. Ik heb reeds vroeger de gelegenheid gehad op te merken, dat de eisch eener notariële akte mij niet noodig voorkomt, omdat de waarborg, dien men er zich door wil verschaffen, n.l. dat de statuten aan de wettelijke voorschriften zullen voldoen, ook op andere wijze kan worden verkregen. En het behoeft geen betoog dat, indien men zich dien waarborg op andere wijze kan verschaffen, het alleszins wenschelijk mag heeten, van den eisch der notariële akte af te zien, op grond van de zeer bezwarende kosten, welke deze met zich brengt. Ik nu geloof niet, dat ik veel tegenspraak zal ontmoeten, als ik beweer, dat die waarborg te vinden is in de wijze van handelen, zooals de Deutsche wet die voorschrijft. Immers wordt, alvorens de statuten eener vereeniging in het daartoe bestemde register worden ingeschreven, nagegaan of die statuten aan de wettelijke eischen voldoen. Vrees, dat vereenigingen zullen worden opgericht, die niet aan die eischen beantwoorden, is daardoor dus uitgesloten.

Men verkrijgt op deze wijze den waarborg, dien men verlangt en men laadt niet op de vereenigingen den meesttijds zeer zwaren last der kosten eener notariële akte.

Het lijdt daarom bij mij geen twijfel, dat de inschrijving in een daartoe bestemd register ter verkrijging van de rechtspersoonlijkheid, zeer aanbevelenswaardig is en in alle opzichten de voorkeur verdient boven die der andere regelingen, die ik ter sprake heb gebracht.

84411

STELLINGEN.

I.

In de formula van GAIUS IV 37 is bedoeld *furtum nec manifestum*.

II.

Het enkel *opgeven* der woonplaats is naar ons recht mogelijk en valt niet onder de bepaling van art. 75 B. W., welke uitsluitend *verandering* van woonplaats, dat is vervanging zijner woonplaats door eene andere, betreft.

III.

Ook het op zich zelf geoorloofd gebruik van den eigendom, waardoor aan eens anders zaak schade wordt toegebracht, verplicht den eigenaar tot schadevergoeding.

IV.

Eene schenking aan een openbaar of godsdienstig gesticht gedaan is niet nietig indien de schenker overlijdt voor dat de Koninklijke machtiging tot aanneming van de gift aan de bewindvoerders is verleend.

V.

Ingeval de verbetering van een onroerend goed, als bedoeld in art. 216 B. W., is geschied door vertimmering, welke bekostigd is uit tot de gemeenschap behorende winsten, dan is de partij, die daaruit voordeel trekt, gehouden aan de andere partij vergoeding te geven.

VI.

De Coöperatie-Wet van 16 November 1876 (Staatsblad n°. 227) laat niet toe de opzegbaarheid van het lidmaatschap eener coöperatieve vereeniging uit te sluiten.

VII.

Het is wenschelijk, dat aan de administratieve macht de bevoegdheid om korting te verleenen op traktementen en pensioenen, zooals die wordt gegeven in de wet van 24 Januari 1815 (Staatsblad n°. 5) en in de verschillende pensioenwetten, door intrekking der betreffende bepalingen, worde ontnomen.

VIII.

De bevoegdheid, bij art. 134 Burg. Rechtsv. aan een eischer gegeven om zijn eisch bij conclusie te wijzigen of te verminderen, strekt zich ook uit tot het hooger beroep.

IX.

De Burgemeester, die ter uitvoering van een voorschrift van hooger hand handelt krachtens art. 126 Gemeentewet treedt op als vertegenwoordiger der gemeente en derhalve

moet de gemeente worden aangesproken voor vergoeding van schade, indien uit een zoodanige handeling van den Burgemeester voor derden schade is voortgevloeid.

X.

Ten onrechte besliste het Hoog Militair Gerechtshof bij zijne approbatie van het vonnis van den krijgsraad te 's Hertogenbosch van 13 Maart 1911, (zie Milit. Recht. Tijdschr. Deel VI pag. 485) dat het niet in strijd is met de wet van 1 Juni 1865 (Staatsblad n°. 61), dat door een Officier van Gezondheid in een garnizoensplaats waar een apotheek gevestigd is, geneesmiddelen worden gereedgemaakt en afgeleverd.

XI.

Volgens de thans nog van kracht zijnde Rechtspleging bij de Landmacht moet aan den Auditeur-Militair elke bevoegdheid tot het instellen eener ambtshalve vervolging worden ontzegd.

XII.

Het voorlezen der krijgsartikelen wordt thans niet meer vereischt om eenig militair onder de bepalingen der militaire strafwetten te doen vallen.

XIII.

Het verdient aanbeveling om op het voetspoor van art. 45 Wetb. v. Str. ook bij voltooid misdrijf aan het vrijwillig voorkomen van de gevolgen van de gepleegde daad, straffeloosheid te verbinden.

